

شبهاتك لا يا اولاد الله

يعون لك الفقه في ما نزلت والبدو وان ميميت عوالب اين كتابك يسبح الحج الجديدة والبرهين
اجينه السه التي ضعف بها المطلوب الطالب معالج مرض العصبية كد والتبريد الصالح

شبهاتك لا يا اولاد الله

من شبهات كالقضية الكلية من السوالب متخذ الاصل من المقاصد كالبارمي الجالوس
ق واليقين وقواعد الصدق المبين الجاوب الي اليه في الفقه الحنفي الشريف الشريف عن المعاري المشايخ

مطبع مطبعتي القواديب
دين يا يعاج حسن ريب

فهرست کتاب مفاتیح المطالب خلافت علی بن ابی طالب

ردیف	عنوان بیان	اصل مضمون	آنچه ضمن آن مشنون است
۲	خطب	حمودت و منقبت	
۳	توجیه اصول دین	در توحید و عدل	شبهه مشهوره در اصل بودن عدل از اول
۵	ایضا	اصل سوم در بظهور است	شبهه در عدم تبلیغ احکام بسیار نامم جواب
۸	ایضا	اصل چهارم در امامت و خلافت	امامت کامل دین است
۹	ایضا	ایضا	سکر خلافت نلیقه کافر است
۱۱	ایضا	ایضا	نبوت و خلیات من الدرر است
۱۲	ایضا	ایضا	عرفت اصول دین موقوف با امامت است
۱۳	ایضا	ایضا	خلافت و امامت اصلی از اصول دین است
			باعتبار اخبار
۱۴	"	اصل پنجم قیامت	بیانش بعنوان اجمال است
۱۵	تمهید در امر امامت	امامت هم سعادت است	تناقضات امام در معرفت امام
۱۶	"	اوصاف جمالی امام	مشابهت بین الرسول و الامام
۲۱	"	"	بیش در معرفت بلوغ امام و معرفت حق صاحب امامت
۳۳	عنوان ترتیب کتاب	مخصوص بیان مفاتیح از امامت	

صفحہ	عنوان بیان	اصل مضمون	انچہ ضمن آن شیخوں است
۲۶	مفتاح اول	در خلافت من عند اللہ	تمہید و رسم و نسخ شریع انبیا اسلاف نبیا پروردگار عالم
۳۱	"	"	استدلال بر استخلاف از ظاہر کتاب بعنوان
			نص مع تاویل قول تم و جعلکم ملوکا
۳۳	"	"	استدلال بر استخلاف باخبار صحیح و قد حضرت
۳۴	"	"	تعرض بکلام صحیحہ در انکار نص خلافت من عند اللہ
۳۵	"	آیہ ما فرطانی الکتب من کل شیء	ماحصل ہر دو مذہب شیعہ و اشاعہ و نصب امام و خلافت
۳۶	"	"	بانتیان لیس یک من الامم و یقال الاستدلال بر لفظ
"	"	"	امر بمعنی خلافت
۳۷	"	آیہ فی جاعل فی الارض خلیفہ	تحقق شرائط تالیف سبب عقائد شیعہ در خلافت
"	"	"	الواجب
۳۵	"	آیہ فی جاعلکم للناس اماما لایہ	تعرض باحتجاج صاحب موافق و معنی ظلم
۵۲	"	"	رواجح فاضل خیالی در معنی وصول نبل است
۵۳	"	آیہ استخلاف	در پنج استدلال مختصر است و بیانی بیانیہ
			المفتاح التاسع
۵۶	"	آیہ اختلفت فی قومے	دیگر آیات مشعر استخلاف و رد ہر حضرت کلیم اللہ
۶۱	"	آیہ و جعلنا للتقین اماما	

صفحہ	عنوان بیان	اصل مضمون	انچہ ضمن ان مشحون است
۶۲	مفتاح اول	آیت شریفہ حضرت علیؑ	صحابیہ ربّانی قتلت منهم نفسا وغیر ان
۶۳	"	آیت او ارسنتا الیہم شہین	
۶۴	"	خالد بوبہما فعدتا شبات	رفع شبہہ در منہ وزیر اجماع و سیاتی توضیح فی حدیث
۶۵	"	آیت و جنتا الیہ انما ہارون	توفیق بآیہ صالح المؤمنین و بچہریش ان علیا
		الارض یرثہا عبادک	و حصّے و وارثی
		انصافکون	
۶۵	"	آیت علیہم اثمہ و نجعلہم الوارثین	تعرض براعتر ارض صاحب تختہ
۶۱	"	آیت و جنتا منہم الیہ یدعون	معہ آیت کذاب حجت کم امثہ وسطا و آیت من قوم کذاب
۶۲	"	آیت و قد جاءکم من اللہ نور	معہ دیگر آیات نور
۶۳	"	آیت و اول من ذرک	
۶۴	مفتاح دوم	در نقل اختلاف اوصیاء	اسماء اوصیاء علیین معہ ذکر اختلاف ایشان
۸۱	"	"	نہایت ان تخلوا الارض من الایات مع اخبار و حقاہق
۸۲	"	"	حدیث لکل نبی وصی و وارث و ان علیا وصی ہر دو
۸۵	"	"	ضرورت وصایت درین امت باقتضا و مشابہت شہوات قرآنہ و اخبار رسول بہمانی

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	آنچه بصورت این مشهور است
۸۷	مفتاح بوم	تمهید ضرورت امام علی علیه السلام	استدلال بخطبه عقیقه
۸۸	"	"	تعرض بر احتجاج علامه قوشجه
۸۹	"	"	ضرورت عقلی بر وجود امام خلیفه رسول نام
۹۰	"	"	غرض و غایت از وجود امام
۹۱	"	"	ضرورت علم و عصمت بر امام نام بوجه عقلی
۹۲	"	"	شرائط امام نزد وقت حقه شیعیه
۹۳	"	"	شرائط اهلست بر اخطیقا است مع طر و اکتفا
۱۰۱	"	"	مطابق بر اقرار و نصیب خلیفه و امام در هر دو دنیا
۱۰۲	آیه ای که در کتاب امام زکریا علیه السلام است	نیز ای چون للناس علی الله حجة	آیه و اوحینا الی ابراهیم و اسمعیل و اسحاق و یعقوب و الاسباط
۱۰۳	"	آیه اما جعلناک خلیفة فی الارض	مدرستی و فخرین علامه نبی اسرار
۱۰۵	"	آیه و احزمتا بهات	مع آیه و ما یعلم تا و یله و آیه فاما الذین فتنوا فلو ستم نزع
۱۰۹	"	آیه و اتقوا فتنة رعیب الین	آیه لقد انکنا القرون را آیه اریتم ان اتاكم بعد
	"	طلبوا منکم حجة	المد بعتة او حبرة الایه
۱۰۶	"	حدیث قال امام القدی الناس راجع	

صفحہ	عنوان بیان	اسل مضمون	انچہ بعض بیان مشحون است
۱۰۸	ابتداء در امام از	حدیث در لقب علیؑ	احتجاج از کلام علامہ قوشجی
	کلام تک العلام	الدین	
۱۰۹	"	ابطال وجوب قرآن امام	باجعل لی وزیراً من اہلی و آئینہ عہدک
	انام بوجہ سے	باجنک آیہ ولعم علی ذنب	
۱۱۰	"	دلائل سمعی و در نصیحت	تعرض بکلام ملا قنارانی و علامہ قوشجی و عمر سفی
	بر مردمان		
۱۱۲	"	"	تعرض بکلام صاحب تحفہ
۱۱۳	"	نقص بر نصیب امام از	آیہ و قالوا لولا نزل ہذا القرآن علی رجل من القریبین
	انام بدو وجہ و عقل	عظیم اہم تقسیمون رحمۃ ربک الایہ	
۱۱۴	"	"	وجہ عقلے باتیان بہقت تا شواہد نقلی و نظری
۱۱۶	مستحق پیام	مہینہ و وجہ استحقاق	در وجہ ثانی حدیث العبد یوون صحابہ
	"	خلافت نبویہ از ایات قرآن	
۱۲۶	"	"	افضلیت علم مرتفے بر انبیا و بخصوص شدودہ
	"	"	و واقعات وارودہ
۱۲۸	"	"	احتجاج مامون رشید باستحقاق در تفاضل جناب
	"	"	امیر و حضرت عقیق پیر

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	آنچه از مضمون آن مشحون است
۱۳۲	بفتح چهارم	آیه تطهیر	طرد شبهات در معنی یزید و الحسن بطریق اهل بیت
۱۳۶	"	"	آیات در عصمت ملائکه و انبیاء علیهم السلام و ترجیح وجه عصمت اهل بیت بر آنها
۱۳۸	"	"	تحقیق شوق در معنی اهل بیت و تحقیق مصحح و ملخص تحقیق حقیقه و مجازاً
۱۵۳	"	"	جواب بزم شری در ایراد ضمیر مذکر باعتبار لفظ
۱۵۶	"	آیه ان اولی الناس بائسین	توفیق بآیه انما نبت لنا ابالی و بآیه البتة اولی بالمؤمنین
۱۶۲	"	آیه ان الله اصطفی آدم	توفیق بآیه الانبیا علیهم السلام الطالمین
۱۶۵	"	آیه واجتبتنا هم و هدیناهم	توفیق بآیات شتی و احادیث متعدده
۱۶۱	"	آیه البتة اولی بالمؤمنین	آیه اجعلتم سفایة الحجاج و آیه الذین آمنوا ولم یباجروا مالکم من ولائهم من شیء حتی یناجروا و آیه و الحقنا بهم ذریاتهم و حدیث وراثت کتاب البدو سنه ثبتم
۱۶۴	"	یا ایها البتة حبک الله و من اتبعک	آیه هو الذی ایدک بنصره و بالمؤمنین و حدیث ایدته علی و نصرته علی

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	انچه بضمین آن مشحون است
۱۷۵	مفتوح چهارم	یا ایها النبی حسب العزم ومن اتبعک	تقرض تبفسیر علامه زنجشیری که این آیه در حق عمر نازل شده بعد اکثر آیات سوره انفال و توفیق باخبار
۱۸۳	"	آیه صالح المؤمنین	طردشان نزول بحق عم خطاب بروایت ابن عمر بنا بر سیاق کلام مع اطلاق لفظ صالح
۱۸۶	"	آیه یهود القریب	احادیث و رحمت سوره آل محمد
۱۸۹	"	"	تقرض بروایت لم یکن بطن من قریش الاکان لیفهم قرآنه
۱۹۳	"	"	آیه یهود بنقطه ما در حق اهل بیت نبی جامع و مانع است
"	"	"	وجه عقلم در استلزام بین الموده و الطاعة
۱۹۴	"	"	وجه سمعی در موده مستلزم الطاعة
۱۹۶	"	"	لزوم معنوی بین الموده و الامات
۱۹۶	"	"	تفصیل بر مودت شیوخ بارسوخ
۱۹۸	"	"	ایراد صاحب تحفه رده و البطلان آن
۱۹۹	"	"	حجت تبرعی بر سبیل تنزل
۱۰۳	"	آیه یریدون لیطغوا لولا فانذرتهم نوره و تیم نوره و اطلاق نور بر امام توفیق	تفصیل که نور آتشون به دو کج آیات نور و جلیل

صفحہ	عنوان بیان	اصل مضمون	اچھے مضمن آن مضمون است
۳۰۶	مستحجاب ہمارم	ایہ السابقون السابقون	توفیق بآیہ واورشنا کتاب لذین اصطفینا الایہ
۳۱۰	"	"	ذکر سبقت سابقین سلف و شاہ نجف
۳۱۱	"	"	احتجاج سابقیت بسباق ماسبق آیہ
۳۱۳	"	"	مصدق سبقت تبعین الشیء واقسام آن
۳۱۵	"	"	تحقیق در سبقت فی الایمان شاہ مردان
۳۱۶	"	"	و پیوستہ بیان مود احتجاج سدید خلیفہ مامون
۳۱۷	"	"	باقصر انبیا و ائمن
۳۱۸	"	"	سبوقیت شیخ الصحابہ
۳۲۱	"	"	سبقت الی الجنت اجمالاً و سیاتی سیاتہ فی المقطع التاسع
۳۲۲	"	ایہ دمن عمدہ علم الکتاب	اثبات مدعا بتوفیق آیہ واورشنا کتاب
۳۲۳	"	"	و حدیث علی مع القرآن و حدیث علیہ الکتاب
۳۲۴	"	"	و حدیث انک تقائل علی تاویل القرآن
۳۲۵	"	"	و غیرہ تحقیق بنج تدریق
۳۲۶	"	"	آیا اہل کتاب قد ہار کم رسول
۳۲۷	"	"	تبیان اہل کتاب بخروج قال لم یسوں الحق ابطال

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	انچه بضمین آن مشحون است
۲۲۱	مفتاح چهارم	آیه سیاهله	اعراض و ابرام و رقعه عام صاحب البطل البطل
۲۲۲	"	"	و صاحب تحفه عاقل و جبری مترجم صواعق
۲۲۳	مفتاح پنجم	در خصوص خلافت علی بن ابیطالب از ابی بنی	جواب تفصیله بر سه حضرات ثلاثه مذکورین تقریبت نص
۲۵	"	"	و چه عدم ذکر اسم آیه در قرآن بمیان شت است
۲۵	"	"	تقریبت مافی القیظین
۲۶	"	"	بغض سایر نام با حسیب امیر علیه السلام
۲۵	"	"	احکام قرآن بعنوان ایهام و ابهام در آیات است شمار آیات در وجوب صلوٰة و آیات در اتهام خلافت
۲۵	"	"	عدم ذکر اسم از وجوه بلاغت است
۲۱	"	آیه اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و الامر منکم	آیه ولوروده الی الرسول و الی اولی الامر منکم
۲	"	"	حکم لعل الذین یتبطون منکم حکم معنی اولی الامر بوارده تحقیق معنی اولی الامر باریک شرح باطل عمل بدگر معنی وارده متخذ عامه

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	آنچه بضمین آن مشحون است
۲۴۵	مفتاح بحسب	آیه اطیعوا الله واطیعوا	احتجاج بآیه قانت الملوك اذا دخلوا و آیه
		الرسول واولی الامر منکم	والمدیج لمفسدین و آیه ولو کان من عند غیر الله
			و آیه ان الله لیامر بالفتشار و حدیث مذکور
			احتجاج بان العرفه معنی
۲۴۴			احتجاج بآیه الم ترالی الذین اولوا النبیات من
			الکتاب و بافاضة شیخ اکبر هم
۲۴۶			امر بمعنی خلافت مستعمل است
۲۴۹			شان نزول این آیه و رقی امه اطهار
۲۶۲			و توفیق اولی الامر بآیه من یامر بالعدل که در شان
			جناب میر است
۲۶۳			حدیث اقتضا که علی موفوق بهمین آیه است
			کما اعترف بالشهرستانی حدیث سلمو علی
			بامرة المؤمنین و دیگر احادیث
			حدیث در امر احض طاعة الهییت
۲۶۵		آیه انما ولیکم الله	در معنی الذین امنوا انما اشارت کافیه در تخصیص
			جناب میر است بسباق دیگر آیات

صفحہ	عنوان بیان	اصل مضمون	انچہ ضمن آن شخون است
۲۸۱	مفتاح تحسیم	تعارف الیکم العذر	لا العبرة لعموم اللفظ الا بخصوص السبب وجمع
"	"	"	تعارف با بین منقاد الذین آمنوا وعلوا الصالحات و ایہ سبحوت عنہما
۲۸۵	"	"	الطال ایراد بر فعل کثیرا بابتار زکوٰۃ در سلوۃ
۲۸۶	"	آیہ فاسئلوا الہل للذکر	جمل شخبین از احکام شرعیہ
۲۹۲	"	"	تقریر رکعات فضل بن روز بہمان
۲۹۴	"	آیہ واعتصموا بحبل اللہ	شکایت نمودن امام صادق آل محمد صحابہ
"	"	"	رسول را وثبت تفرقہ بین المؤمنین
۲۹۵	"	"	آیہ وکونوا مع الصادقین و آیہ و ارفعوا عن الکرہین
۳۰۱	"	آیہ و تیلوہ شاہدتہ	توفیق بایہ امی شیے اکبر و دیگر آیات
۳۰۵	"	ادعوا الی اللہ بصیرۃ	احتجاج بکلام رشیقہ جدیدہ در معنی اتباع غیر
"	"	انا ومن اتبعنی	ما صدر بوجہ شتے
۳۱۶	"	آیات تمانت منذرو	توفیق بآیات متعددہ و احادیث خیر الورد
"	"	لکل قوم ہاد	در حق جناب امیر
۳۱۹	"	"	توفیق شان نزول این آیہ ایشان ایمنہ الطمار
۳۲۰	"	"	نص خلافت ازین آیت آیات متوافرہ است

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	اینچہ بظن ان مستحق است
۳۲۲	مفتوح بجم	آیہ و کونوا مع الصادقین	آیہ وانا لصادقون و آیہ والحقن بالصالحین
۳۲۳	"	"	آیہ موفون بعد ہم اذا عاهدوا در توفیق معنی صادقین
"	"	"	تقرض بر تاویل معنی فصل بن روز بہان
۳۲۵	"	آیہ النور الذی انزلنا	دیگر آیات نور
۳۲۶	"	آیہ فاذا فرغت فالصب	تقرض بر ایراد ز محشری در معنی نصب
۳۲۷	"	آیہ یا ایہا الرسول بلغ	تقرض تنبشیر نزول علامہ ز محشری و صحابہ عمدۃ القاری
۳۲۸	"	"	ابطال و تکذیب مرویات شان بوجہ استیعاب
۳۵۰	"	"	توفیق مفاد این آیہ با واقعہ استخلاف و الامتداد بقوادیم
۳۶۳	"	"	تجیر مخدوم شریفی و طرد ایراد او
۳۶۴	"	آیہ الیوم الملتکم و نمکم	افادت فضل المتکلمین صحابہ ابطال الباطل بطل
۳۶۵	"	"	روایت صحیحین کہ این آیہ روز عرفہ نازل گردید باثبات تہافت آن
۳۶۶	"	"	طرد تاویل علامہ ز محشری صاحب کشف

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	انچه بظن این سخن است
۳۸۰	مفتاح چشم	آیه الیوم اکملت لکم دینکم	توفیق این آیه در امر استخلاف آیات دیگر و آیات نعمه الله مفید است و خلافت است
۳۸۵	مفتاح ششم	احادیث نبوی در استخلاف خلافت مرتضوی و تمسک بانها	مهید در بیان احادیث فقیهین و نوعیت و ثبوت سوانح حصول اخبار نبوی در نفس خلافت
۳۸۹	"	"	شاه و ابیت ۳۰۳
۳۹۴	"	حدیث خلقت نور	اسلام ابوبین و اجداد و جدات سرور کائنات و دیگر انبیاء علیهم الصلوات
۳۹۶	"	"	احتجاج لعنوان جدید در اسلام آباء رسول مجید
"	"	"	اسلام حضرت ابوطالب رضوان الله علیه
۳۹۷	"	"	حدیث انوار شیوخ کبار مؤلفین بر احتجاج کاتب و دهلوی و پانی پتی
۳۹۸	"	"	توضیح اشکار و ردیح تمن حدیث انوار
۳۹۹	"	"	ایراد صاحب تحفه بر حدیث نور در امر خلافت
۴۰۰	"	"	الطیبه لیبیرمان و استدلال ۴۰۱
۴۰۱	"	حدیث سواخاة	تقرین بکلام فاضل ابن روزبهان بدلائل تسعة جدیده سدیدة مفیده

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	انچه بضمین آن مشتمل است
۴۵۴	مفصل فتنم	حدیث انامدنیة العلم	ایراوات قاصدین بانواع ششستہ معیرو و ابطال کھا
۴۶۴	"	"	جدول و رد ذکر روات مقدرین صحاح ستہ
۴۶۳	"	"	احادیث صحیحہ در صحیحین مختصر نیست
۴۶۴	"	"	و تصنیف بودن حدیث نجوم
۴۶۵	"	"	جواز عمل بحدیث ضعیفہ و نقصان صحابہ
۴۶۹	"	"	اخبار و احادیث مؤثر حدیث انامدنیة العلم
۴۶۶	"	"	اقوال در وفور علم صحابہ معہ ابرو پرانھا
۴۶۷	"	"	حدیث ماصب اللہ ششانی صدر سے الاوقد
			محبہ فی صدر ابی بکر و زوان
۴۶۷	"	"	مفاد حدیث مانحن فیہ کہ در استحقاق خلافت
۴۸۵	"	"	احتجاج بکلام علماء صاحب صواعق محرقة
۴۹۳	"	حدیث رأیت خیبر	افاودہ فاضل فضل معہ اثبات ہر میت و فرار شیخین و ازالہ رخصوان ببیت شجرۃ ازلشان
۴۹۶	"	"	شرح متن حدیث بعنوان لطیف احب ۴۹۵
			سستی خلافت است بدلیل حدیث صحیحین خیبر
			احییت شیخین لا اثر است ۴۹۵

صفحه	عنوان بیان	اصل معنون	انچه بضم آن سخن است
۵۰۱	مفتوح حکیم	حدیث سد و الابواب	ترجمہ خبر خوف بر حدیث سد ابواب بکند و جودہ ہا
۵۰۸	"	"	حدیث یا علی لا یحل لاحد ان یحسب انی ہذا المسج
۵۰۹	"	"	تفصیل بعض معنی مراد این حدیث بوجہ شش
۵۱۱	"	"	و ترجمہ تمام از خصوصین آیه واجب و یوم تکم قبہ
۵۱۳	"	"	در تشبیہ سد ابواب الالباب علی
۵۱۳	حدیث تبلیغ سورہ ہر	طرد ایرادات فضل بن روز بہان	
۵۲۰	"	"	توفیق قولہ لایبلغنہا ولا یودی بایات شش
۵۲۱	"	حدیث خاصہ النعل	استدلال بر استحقاق خلافت شاہ ولایت
۵۲۶	"	"	بتن حدیث
۵۲۶	"	"	شرح متن حدیث من لیقال علی التاویل
۵۲۶	"	حدیث بودہ بعض علیا	حدیث لایکتب الامورن ولا یغضنہ الامتاق
۵۲۶	"	فہو کاذب لیس یومین	حدیث علی باب حطہ - حدیث عنوان صحیفہ المؤمن
۵۲۶	"	"	حدیث علی - خبر الاسلام ثلاثہ آیه و قنوعہم انہم مسلمون
۵۲۶	"	"	حدیث فرض بودن حب صحابہ ثلاثہ سعہ طرد آن بوجہ شش

صفحه	عنوان بیان	اصل مضمون	اچھے مضمون ان میں کون سے ہیں
۵۳۲	مفتوح ششم	حدیث مذکور	استحقاق خلافت بچہ و بکلام شیخ الاسلام ابو زرعہ عراقی
۵۳۳	"	حدیث نیر البیضاء	احتجاج در امر خلافت معہ استدلال بکلام صحابہ کرام
۵۳۴	"	"	اجتہاد خیریت قرون معہ تاویل آنہا
۵۳۵	"	حدیث الحق بعدی مع علی	معانی اجتہاد فتن و ملاحم
۵۳۶	"	"	ایرود فتن فاضل معطر و آن کو ایسا شکایت مظلوم خلیفہ امیر
۵۳۷	"	حدیث شہیر	شہار عامیہ در فضائل اہلبیت ثبوت و ذکر و فرقہ میشوند
۵۵۰	"	"	تعرض بامیر و شاہ عبدالعزیز
۵۵۳	"	"	جواب سدید باریاتی کہ قد لعنتکم طالو ملک الایمان
۵۵۶	"	"	علامت احب الناس الی النبی صلعم
۵۵۷	"	حدیث علی بن ابی طالب و امامتہ	ایچھ حدیث موارد و شہادتہ دارو
۵۶۰	"	"	احتجاج بقولہ ارضیتکم بالخیوة الدنیاء من الآخرة
۵۶۲	"	"	طرد صحیح حدیث صحابہ کرام باحتجاج حدیث دار و منزلت اہلبیت
۵۶۳	"	"	تفسیر حدیث لا یقضی دینی و لا یؤدی عنہ
۵۶۴	"	"	تمہ الحدیث الاول و یاتی الحدیث الثانی

حاشیه پنجم

قوله جامع جمیع صفات ثبوتیه الخیر و ایراد بعض اذکیا برین وجه گردیده که در جمیع صفات ازلیت اولیای ائمه نیز شامل
 است حالانکه عدالت را ازلیت مستلزم نمیشود تا آنکه عدالت را جامع صفات گفته شود زیرا که عدالت در انبیاء و غیر
 انبیاء مسلم است و ازلیت در ایشان منقوض است و همچنین قدرت موسعه اولیای ائمه است که در عدالت غیر مطلوب است
 حضرات انبیاء با همه اوصاف لحدت بعضی ایشان غیر مقدر و غیر قادر بوده اند عقل سلیم باوراک عدالت
 لزوم ازلیت و قدرت را قیاس نمیکند و این ایراد غیر سدا و از قلت تدبر است و رنه این توجیه سبب وجه چوبه
 بکلام طبع و متن شریع مدک میباشد و اساساً سوال داعی صفت ازلیت بر این اصل قرار دادن در اصول نبوده
 پس جمیع صفات همان صفاتی میباشد که محل عدالت در اصول تمحیل بود و باشد تا اثبات است این مقال شریقه
 باین نسبت که این همه صفات ثبوتیه و سلویه حقیقه صفات انسانی است و انتساب صفات محموده آنها بجناب
 جل جلاله و همچنین انتزاع و سلب نقائص آنها از حضرت اولیای ائمه حسب فهم نام است و صفت ازلیت از جمله صفات
 انسانی نیست بلکه در صفات ثبوتیه من جمله سلب نقائص بدین عنوان بیان شامل شده است که انسان واجب
 لغیره است و انتقار الی غیر علی الظاهر از جمله نقائص است و وقتیکه سلب این صفت از ذات احدیت نموده
 بحالت وجود لزوم و وجوب لذت ظاهر شده و همین مفاد ازلیت و ابدیت و قدم است که مایاتی بیان توجیه پس
 صفت ازلیت بذیل سلب صفت واجب غیره شامل صفات ثبوتیه گردیده است و رنه صفات منتهیه
 قدر است که در انسان یافت میشود و اما برهان برین بیان حدیث شریف امام معصوم علیه السلام حضرت ابو جعفر
 علیه السلام من الله القیوم است که در شرح الیقین شیخ بهائی علیه الرحمه ما ثور است بانه قال هو کما سیر تموه با و
 فی اوق معاینه مخلوق مصنوع تشکم مرد و الیکم و لعل النمل الصغار تتوهم ان الله تعالی زبائین فان ملک
 کما لها و تتوهم ان الله تعالی من لا یصفت بهما و کذا حال العقلاء فیما یصفون الله تعالی لکن کلامه

بقیہ حاشیہ صفحہ ۴

صلوات اللہ علیہ و سلامہ یعنی ہر چیز کے از معرفت و سے بعقل و وہم متمیز و مستدرک می نماید با دقیق تر
 و فی ذات و صفات معترف کہ حضرت عزوجل است آنہم مخلوق و مصنوع مثل شہاست بطرف شمار دکر وہ پیشود
 و شاید کہ مورچہ صغیر انخلقت براسے اولقم توہم میاید کہ اوراد و تاشاخ گرفت است مثل زبانتین مورچہ پندی آنرا
 گنپہ نامند کہ براسے او کمال است و فقہان زبانتان حسب فہم براسے آنکیکہ متصف بان ہر و تاشاخ گرفت
 ہنود و موجب نقصان سے شود کہ تمام کار و بار متعلق ماہ محتاج بہ النمل و قضائے حاجات و انجام مرادات
 و بر وجود انہا موقوف است ہمچنین است حال تعقل عقلا در انچہ کہ وصف اولقم میںایند انتہی ملخص ترجمہ
 و شیخ نلیہ الرحمہ در شرح حدیث افادہ بعض محققین جنین نقل میفرماید کہ تکلیف معرفت اولقم بحسب وسع فہم و طاقت
 عقل منحصر و متوقف شدہ است کہ مردمان مکلف گردیدہ اند کہ اورا بالصفات بشناسند انچہ بانہا الفت
 و ازند و شاید ہمکنند در ذوات خودشان با سلب نقائص و معائب کہ در ایشان یافت سے شود و از انچہ
 کہ انسان واجب لغیرہ و عالم و قادر و مرید و محی و شکم و سیم و بصیرت و تکلیف و ادہ شدہ کہ بہمان صفات
 براسے معتقد و کاند مع سلب صفات ناقصہ باین طور کہ اولقم واجب بالذات است واجب لغیرہ
 نسبت عالم جمیع موجودات قادر بر جمیع ممکنات است ہمچنین در سایر صفات و تکلیف و ادہ نشدہ
 است کہ اعتقاد بانہضہ نماید براسے معتقد لے انچہ مثل ان و مناسبتن بوجہی در انسان نیاید الی آخرہ
 ما افادہ ازین خبر و روایت اثر و افادت سر اسر مفسر طاہر ترست کہ جملہ صفات منتسبہ حضرت با رتبعاً لے بلوڈ
 از صفات انسانی است و انہ ارفع و اجل من جمیع المذنبہ بہا و صفت ازلیت از جملہ صفات ماخوذہ
 سے باشد بلکہ ازلیت من ہبہ سلب واجب لغیرہ شامل صفات ثبوتیہ است پس جامع جمیع صفات
 مراد از جہان صفاتی سے باشد کہ از صفات انسانی محضت و سے منتسب شدہ اند و صفت مذکورہ

بقیہ حاشیہ صفحہ ۴

سغار انتساب و تابع صفات سوالب است غافلیم و معنی عدالت کہ ما نحن فیہ است متمیز است از مفاد

عدالت مصطلکہ کہ در ابیاریافت سے باشد لہذا در نیکل قیاس بمع الفارق است زیرا کہ عدل بار

مقتضی لطف انتقام است قول قوم و بیث فی الایمن رسولانہم تلو علیہم آیاتہ الخ از اقتضای یہین لطف

ست کما افاد بہ ابجتاب علیین مکان فی حدیقہ السلطانیہ فی بحث العدل و قول قوم ان الساعۃ لاتیہ

مخبر خبر است و اخوند مجلسی در بحار الوصی فی قولہ ما کان من الصفات عدسہ مدحا کان وجودہ نقصان

تشریح الحدیث عنہ میفرماید و انما قلنا من الصفات اتم از اعن الافعال کالعفو و الانتقام فان الاول

تفصل والثانی عدل الخ و اما عدالت فقیر اصحاب قوانین الاصول فرمودہ المختار الکتفیر بحسن الظاہر

و ظہور الصلاح و کون الشخص سائر العیوب محبتاً عن الکبار موافقاً للطاعات اتنی بقدر الحاجۃ تنبہا

در عبارت متن احتیاجیکہ لصفات قدرت و علم و حیوۃ و غیرہ بدون الصدم آوردہ مقتبس است از مفاد

حدیث شریف انچہ براسے انسان ثابت است و آنہ بحضرت غرض منسوب شدہ اند و تحقیق در سلب انصاف

و بہین سیاق حدیث ماتن در توجیہ جامعیت صفات را باحوال انسان تشبیلاً مبہین نمودہ تا در ذہان

سہولت تقدیمش گردد پس قدم و ازلیت و ابدیت از جملہ صفات مخلوقہ و مصنوعہ کہ قابل رد بطرف

انسان باشد نہ تو اندر دید کہ عفت فی الحدیث و ازینجا است کہ در حدیث مذکور کلام واقع شدہ است

در کلام بعض محققین کہ شیخ ماہبانی علیہ الرحمۃ سب نقل قولہ ولما کان الانسان واجبا بغيره خالما قادراً

مریداً حیثاً تکلماً سمیعاً بصیراً کلف بان یعتقد تکلیف صفات فی حقہ لغایہ مع سلب النقائص

الناسیۃ عن انتسابہا الی الانسان بان یعتقد انہ لغایہ واجب لذاتہ لا بغيره عالم بجمیع العلویات

قادراً علی جمیع الکلمات نقل فرمودہ و ہذا فی سائر الصفات پس در صفات ثبوتیہ لفظہا مستحکم

بقیه حاشیه صفحه ۴

صفات ثبوتیه را گفتند گویند که ترجمه صفات تشبیهی الهی مقدم نمودن است و تحت سلب نقائص اعتقاد واجب لذاته
 که مستلزم سلب واجب غیره است مندرج است فافهم و سئل که از لزیمت و قدم و ابدیت و صفات ثبوتیه است
 و تحت سلب نقائص فرض کرده نشود و اما بعضی فرق از دهر بیان و عقلاء زمان قائل شده است که عقول عشره
 و دیگر بلائیکه مستفاد بود ازلی میباشد اگر زلت اقدام از عقول بوجود آید کدام است که در ازلیت انتقام از ان
 گیرد و بجز عدل حضرت واجب تعالی شانه لایق این عدالت مستلزم است که از روز ازل باید تا بمقابلت عقول منتقم بود
 و چنین برای منتقم مطلق قادر بر حق قدرت موسسه میباشد که تا انتقام از متغلبین گیرد و از جمله اقتضای عدل باری و
 انتقام حقیقی وجودش و نشر برای انتقام و الطاف و ایصال ثواب است و این همه بلا قدرت کامله و اقتدار موسسه
 نمی تواند شد اگر منتقم چنین قدرت موسسه نخواهد داشت که قلم و قلم عالم نموده بازگشت و نشور فرماید ایصال
 ثواب و انتقام بر کدام جابسه خواهد نمود فلا محاله عدل ازین تعالی را ضرورت همه صفات ثبوتیه اجلی بدیهات است
 تا نشاد متن اثبات این مدعا بود آخر نیز همین شده است که همه صفات ثبوتیه همین ذات بلدی تعالی است و
 عدل از جمله افعال است کما نقله عن بجالانوار پس هرگاه هدف متحقق خواهد شد وجود همه صفات ازلیت و غیره
 که همین ذات است بوج تقدیم ذات بر صفت لا محاله یافت خواهد گردید فافهم و تامل بالنظر الدقیق —

ان في ذلك لايات للناس

بعون الله العالِمِ الغائبين زمان بركت والى وادان سميت عوالب اين كتاب كتاب سبج البحريه و
 البريين البحريه السديده التي صنعت بها المطلوب والطالب معالج مرض العصبية كدوار البصر والعمى الصاب المستبر

مفردات
 وحالات
 علاجية

مزيل الشبهات كالقضية الكلية من السوالب ثم الاصابه من المقاصد كالبازي بالخالب الى المنافع الحق
 واليقين وفوائد الصدق المبين الجاوب الجالب يدية الى الفرقه الحقه الشيعه البريه عن العائب المشاب

مطبع في دار المطبعه
 دن يايعان حسين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي كتب بلطفه على نفسه الرحمة + وتمام الحجة + بعث الانبياء
 ثم باختلاف خلفائهم من عنده لئلا يكون للناس على الله حجة بعد
 الرسل + ونجانا بارشاده مما اتخذ الخالفون باجماعهم اماما + يجعل
 المشركين بايديهم اصناما + خلافا لقوله ان رحمة ربك خير مما يجمعون
 ومضادة لخير السبيل + والصلوة السامية النامية الدائمة دوا +
 الاحقاب المقرون على نبيه الذي ارسله بالهدى ودين الحق ليظهره
 على الدين كله ولو كره المشركون + والثحية البهية السنية على وصيته
 الذي جعله الله نفس سوله واستخلفه كما استخلف للانبياء والتجدد

لَسْتَ لِلَّهِ تَبْدِيلًا وَالسَّلَامُ كُنُوزُ الْإِسْلَامِ + وَرِيَاضُ دَارِ السَّلَامِ
 ۵ سلام مثل روح فی جنان + سلام نخور روح فی جنان + علی وصیا
 وصیه الذین صرح النبی ص باسمائهم مع اطهار طهاراتهم و امامتهم لیکون علی
 المشککین دلیلاً اما بعد واضح باد که خلافت و وصایت نبویه
 و امامت و زعامت و مینا صلی است از اصول خمسہ و معرفت اینها موقوف است بر دلائل
 عقلیہ اما قبل ایتیان مرام مناسب تمام در توجیه اصول دین میپردازم اصل اول توحید
 رب مجید است و وجه اصل بودنش بدیسی است که علت غائی شرع سلف و خلف معرفت
 و عبادت معبود و وحید است اگر این اصل از میان بردارند همه احکام ملل و شرع موحدین بر پا
 و بجا نماند چنانکه اگر انبیاء سیوت و اصول اشجار نبود در دیوار و سقف مکان و شلخ و برگ
 درختان قائم نمیناد پس باید دانست که توحید رب و وحید بسبب وجه منقسم است اول توحید صالح عالم
 دوم توحید واجب الوجود سوم توحید معبود بحق و مهتما هو المطلوب اما اول و ثالث فی قوله نعم
 لا الہ الا هو خالق کل شیء فاعبدوه و مکنون است و ثانی بوجه عقلی است تا
 مستنبط است از قوله نعم و الله الغنی و انتم الفقراء تفصیل توضیح بیان این اصل بوجه
 عقل خبیله مطول است و تبیین حاصل نیز درین وجیزه شکل اصل دوم عدل حضرت عود
 حل است و در غیاب بین اهل الاسلام بحث و نزاع بالاطناب اما بحکم مالا یدرک کذا لایرک کذا
 به بندے انان اشارت میبرد و شبهه مشهوره است که صفت عدل با تا و دیگر صفات نبوت
 حضرت اوست بلکه نزد فرقه تحفه علم و قدرت و غیر جماعت ذات حق است پس تخصیص صفت

توحید و عدل

در اصول من و دہما وجہی ندارد و رفع این اشتباہ بوجہ عقلی و نقلی عالی مینمایم اما اول آنکہ
 صفت عدالت فی المعنی جامع جمیع صفات ثبوتیہ می باشد چہ عدالت عامہ مطلقہ بعد وجود حیوۃ
 مستقرہ عادل ثابت میگردد و چہ عین وجود علم خبریات و کلیات از محسوسات و مجردات لمن
 لا العہ الہ متحقق می شود و چہ عین بعد حصول ادراک نام محسوسات و بعد کمال قدرہ براسے
 نفاذ عدالت و بعد وثوق صادقیت کہ کذب قاذح عدالت است و علی ہذا القیاس بعد ثبوت
 و تقریر جمیع صفات باقیہ ثابتہ ضروریہ مستقر می گردد زیرا کہ این ہمہ صفات مسلمہ عدالت
 نمی باشد بلکہ عدالت خواہان این صفات است چہ وجود قدرت و شہدہ بغیر عدالت یافت شدہ
 اشکالے ندارد و خلاف عدل کہ نفاذ عدالت بلا اقتدار نخواہد شد و ہمچنین حیوۃ است کہ در بہائم
 یافت میشود بافتدان عدالت و صفت علم برائے ابلیم مسلم است مگر عادل نیست و صفت
 صادقیت نیز در بہائم و صبیان و ضعیفان و یدہ میشود و لکن این ہمہ صفات فاقد الملک الحدیثہ
 و چہ عین حال دیگر صفات است ازینجا واضح شدہ کہ باین صفات ثبوتیہ و صفت عدالت
 نسبت عموم بخصوص مطابق است باعدالت اجمال عامہ میشود و عدالت را باہتمام جمع شدن
 لازم نیست و توضیح بقدریہ آخر آنکہ عدالت صفت فعلی است و صفات ثبوتیہ عین ذات است و تقدم
 ذات بر صفت ظاہر پس بر گاہ کہ صفت عدالت جابے متحقق شدہ ضمن بان جمیع صفات ثابتہ ثابت
 نخواہد گردید و از آنجا کہ اصول گمانہ کہ نبوت و امامت و قیامت متوقف بر عین عدل با لغو
 می باشد کہ این با اقتضای عدل بمیان آمدہ اند لهذا اصل اصول الاحمال و داعی و قبول و اصول
 است تقدیر قارہ محکم و متقن اما ثانی آنکہ قال اللہ تعالی و تبارک شہد اللہ ان لا الہ الا هو
 الملائکہ و اولوالعلم قائما بالفسط لا الہ الا هو العزيز الحکیم ان الذین عند

اللہ الاسلام یعنی گواہی داد و آسکا ساخت اور تم انکہ نیست پیچ الہ معبود مگر اور تم
 و گواہی دادند ملائکہ و اولو العلم بران قائماً یا بعس و دران حالیکہ نیست پیچ معبود مگر اور تم
 عادل (معہ دیگر معانی حملہ کہ می آید) نیست پیچ الہ معبود مگر ان غالب و حکیم تحقیق کہ دین
 نبر و اور تم اسلام است یعنی ہمین اسلام است کہ پیچ معبود نیست مگر خداوند عادل - علامہ
 زعمش می و در تفسیر میفرماید کہ قائماً بالقطر از لفظ ہو حال واقع شد است یا از ہو منصوب علی
 الملح است یا صفت براسے الہ منضمی می باشد و بہرہ صورت قولہ قائماً بالقطر تحت حکم
 شہادۃ اللہ و الملائکہ و اولو العلم می آید کہ انہ نقل شد اللہ و اولو العلم انہ لا الہ الا ہو و انہ
 قائم بالقطر و قائمہ این تکیڈانکہ در اول افادہ توحید است و در قائماً بالقطر تعدیل است
 پس ہر گاہ این فصل مراد قولان الذین عند اللہ الاسلام واقع شد پس رفع
 میشود کہ اسلام توحید و عدل رب و حید است و ہمین نبر و اور تم دین است و ملل و مذاہب
 ما سواہم ان نبر و حضرت او چیزے نیست است و بقدر الحاجت و ہر گاہ کہ این اہتمام و حضرت عدالت
 ظاہر شدہ کہ انرا باز اسے توحید آورده داخل شہادت فرمود و خلاف دیگر صفات کہ بعنوان
 مشہود علیہ میں نشدہ بلکہ در و بیات ہمین توحید و عدل دین اسلام بر آمدند و مشتبہ
 نشود کہ توحید و عدل ہا شہادت نبوت چگونہ دین اسلام شہادت انکہ نبوت و ہم انچہ حضرات انبیا از احکام
 خدا آورده شعبہ عدل است پس شہادت بر عدل شہادت بر نبوت و علی ما جاریہ البی لفظہ
 میباشد بناز علیہ قیام این قسم در اصول دین بیاق کلام متین منصوص میباشد اما اصل سوم
 کہ نبوت است مصدر احکام شریعت است اگر این مرتفع شود تمام دین اسلام بجا نمیشد

توہید اصول دین

وہمیں فائدہ اصل میشود و پیج حجہ او تعالیٰ براسے عقاب و عذاب و جزا و ثواب بر بندگان
 و بمقابلہ دیگران باقی نمی ماند قال و ما کنا معدن حقیقی نبعت رسولاً پس
 ضرورت حجہ اللہ علی العباد براسے عذاب ظاہر گردید کہ بلا ارسال مرسلین حجہ او تعم تمام
 نمیشود اما مشتبه میشود کہ این اہمیت عام بوجد عام نیاید بلکه مخصوص بحاضرین عند
 رسالت می شاید کہ همان اشخاص مخاطبین حجہ اللہ بود و اندک در ایشان نیز شرفین
 خدمت حضرات انبیاء علیہم السلام از نہ غیر ایشان کہ در انکتہ بعیدہ ممکن ماندند و اثر سے از
 رسالت انحضرات با ایشان نرسیدہ میگویم کہ فائدہ حجہ و تبلیغ احکام بامت نہ انچنان است
 کہ نبی و جید و فرید جمیع احکام شریعت در اجارہ بین عند رب العزیز و بشر و کافہ امت متوسل
 بلا و قریبہ و بعیدہ برساند چہ انچنین تکلیف بالاطلاق از قدرت نبی نوع انسان مافوق علی
 الاطلاق است بلکہ خال عادی است قال اللہ مقولہ عنہم قالت لہم رسولکم
 ان نحن الا بشر مثلكم و اولعم مافوق الطوق تکلیف نفروده است آیہ لا
 یكلف اللہ نفساً الا و سہا بران دلالت دارد پس ہمدہ نبی و رسول ابلاغ احکام
 شرعیہ باتیان الحجہ و البینہ بر حاضرین خدمت است و بالواسطہ تبلیغ احکام بقایب
 است سوارکان الغائبون فی عہد البنی او بعدہ فی زمان الفترۃ او بعد نبینا صلعم الی یوم
 القیامہ حضرت رسالت در آواخر زمان نبوت در حجہ الوداع خطبہ کہ در مسجد حیف ادا نمود

اشارت بہمیں معنی نماید بانہ قال صلعم یا ایہا الناس لیسبع الشاہد الغائب قرب حامل

فقہ لیس بعبیہ الخ رواہ الطیئنی رضی فی باب ما امر البنی بالیضی الال الایمان و المسلمین من الکافی

و هر گاه که مقرر و ثابت شده است که آن الارض لا یخلو عن الحجۃ پس وجود همین واسطه براسے
 ابلغ و تبلیغ کافی است بنا برعلیه لغت انبیا براسے هدایت معطل نمیشود که بوجود حج و سائط تمام
 بکل انا می توان گردید و براسے تبلیغ بواسطت حج و نشین خدمت چندین آیات ناطق است
 قال الله ولکن ینکم ما یتدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و
 ینهون عن المنکر اولئک هم المفلحون و قال و کذاک جعلناکم امة
 و سطا لکونوا شهداء علی الناس و ینکون الرسول علیکم
 شهیداء و قال و لو لا نفر من کل فرقة طایفة لدفقوها فی
 الدین و لینذروا قومهم اذا رجعوا الیهم یذرون
 و رابیه اولی و ثانیه ذکر حج الله نعم است اما بالمخاطب آنکه امتا رحمن هم در تمام عالم بخوانند و بیایدند در
 آیه ثالسه طایفه ناسبان حج الله از هر فرقه و قوم براسے تمام این مراسم قرار داده و آن علماء است
 دوارشان علم ائمه شریعت میباشد که وجودشان در هر بلاد و امصار و علی التمرل فوز آنها بوجه
 کثرت ایشان بهر اکنه بوضع و مقامات سهل است و بالاتر از آن در سهولت این اتمام محبت
 علی العباد و وجودات و سائط در و سائط دیده میشود که نبی مصلح بواسطت ائمه بدو انحضرت
 بواسطت علماء سایر انا صیح احکام رسانید اند حتی که بواسطت اجداد بر آبا و اجداد با بر اولاد
 تبلیغ حج میشود هر گاه که تعظیمی نمایند بسم الله الرحمن الرحیم و افراد است در مساجد و محافل
 اماکن پنج وقت فصول اذان را با علی اصوات قرع سمع هر شنوا و ناشنوا میفرمایند و بوجه
 دیگر میگویم که آنحضرت ختم رسالت براسے همین اتمام حج در حدیث نقلین دو تا خلیفه خود

مقرر داشته یک قرآن و دیگر عمرت اهل بیت اما تبلیغ من جسته تالی چنانکه دانستی ثابت گردید
 و اما قرآن در کل ارض در بلاد اسلام و بلاد کفار برابر تمام تحت خداوند منعم موجود است
 و قل الله تبارک تعالیٰ هذالایان للناس وهدی و موعظة للشکین
 من شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر پس حجت ملک علام و تبلیغ احکام از
 تعیین این دو تا خلیفه نبی علیه السلام ضرور تمام شده است اما اصل چهارم که امامت
 و خلافت است در همین بایست فیه درین مقام است باجماع عفو و حقه اثنا عشریه بدلائل
 قاهره و شواهد باهره و براین ساطعه و حج لامع بچندین طرق تنوعه ثابت و تحقق است
 اما اول آنکه آیه وانی هدایه الیوم اکملت لکم دینکم دلیل بین است
 که او تعالیٰ چیزی را کامل دین قرار داده و بنا بر روایات فریقین چنانکه عقرب خوابی
 دانست که این امر کامل استخلاف غدیر خم است پس هر چه بوجه وجوده کامل باشد براس چیزی
 رکنیتش براس آنچه بر صریح است زیرا که بلاشمول خلافت دین را نامکمل خوانند گفت
 و کامل چیزی با اعتبار وجود رکن چیزی و علمه ماومی و جزوی از اصول شریک باشد و همین مقصود
 است که خلافت اصل از اصول دین است بعضی از سفهام مخالبین چون این عظمت خلافت
 غدیر و دیدند که کامل اسلام برآید زبان بلاست دراز فرموده گفتند که شیعه خلافت جناب امیر
 را کامل ریاست و تمام نبوت حضرت ختم نبوت قرار میدهند و رکالت این معنی غیر مخفی است
 چه مکمل اسلام را کامل رسالت گفتن و منتب نمودن خلافت واقع میشود و سلمنا که فی المعنی
 هر دو امر اسلام و رسالت واحد است یا اینها استلزام است یا هر دو معنی متحد است تا هم

آخرین طین و الزام نمودار و قاعدت و سببیت بدو و چه می باشد اولاً اصل منشاء رسالت تبلیغ
 احکام و پدایت انام الی یوم القیام است و این مدعا و مراد و مقصود بر نمی آید مگر آنکه بواسطه
 خلافت نبویه بانام می رسد فلاجر خلافت متمم عمده رسالت است و چونکه امر امامت و
 خلافت براسه هدایت کاف است ظاهر است فلا محاله جزو احکام ملک علام و در کتبی از اجاب
 به ابنی علیه السلام واضح تر است و هر گاه جزوی از اجزاء نخواهد ماند یا در باقی اجزاء شامل نشود
 هدایت شایده است که آن اجزاء باقیه ناقص گفته خواهند گردید و تحت ابلاغ و تبلیغ انقاد
 صدر گذشت ثانیاً درین مقدمه آیه **يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ**
وَأِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ کانی و دانی است که نزد محققین این آیه در یوم غدیر
 قبل استخلاف نازل شده کما یاتی بیانه و نزد فرقه اهل السنه مواردی در دو گاه می بقدمه
 حبیب بن حبیب و فقراء اهل الصفة میگویند و گاه در امر جواد و گاه در امر ام المومنین
 زینب بنت جحش و گاه در امر سارالبنی و گاه در حقوق مسلمین می آزند و ابطال آنها
 عقده پیم می آید بر نوع این مواردی ادون از امر خلافت عظمی و امامت کبری است پس
 هر گاه که اهل سنت از اله نبوت و اسقاط رسالت بمقاد و ما بلغت رسالت بانذک حکمی
 فرعی و شخصی جائز داشته اند بر فرقه ناجیه چه طین است که امر عظیم استخلاف خلیفه را در
 شان نزولش آورده اند و تمهید ما بلغت رسالت که همین مقصود درین است نمص
 صریح تحقق است بعد ذلک بظن عمیق تفکر نمایند که این الزام بکدام جوع می نماید اما ثانی
 آنکه **تَوْرَةً أَوْ جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَهُ** در حق ابوالبشر و توره تعریفی است که

خلیفه امام است

وَ كَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ كَا دَرَجَتِ مَعْلَمِ الْمَلَكُوْتِ كِه عَارِفٌ وَ هِدَايَتِ اَوْ تَعْمٌ بُوْدَةٌ نَلِ
 شَعٌ اَسْتِ وَ غَزِيْرٌ دِهْلَوِيْ وَ رِ عَقِيْدِ سُوْمِ بَابِ هَيْمَتِ كِتَابِ تَحْفَةٍ وَرِ مَعْنَى اَتِيْ جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ
 خَلِيْفَةٌ اَقَادَه فرموده اند كه حضرت آدم قبل از نبوت امام و خليفه زمين بود انتمى بقدر
 اِسْحَابَةِ الْكِنُوْنِ اَنْطَبَاقِ مَرَامِ بَايْدِ نَمُوْدُ كِه حضرت آدم بمصداق فى الارض خليفه بمنصب امامت
 سرفراز بود و بهمين وجه مقدر من الطاعة گرديد و قتيكه ابليس را حكم امتثال تعليم خليفه وقت
 در رسيد بديده انكار استكبار و زريد تا آنكه ابليس با همه عهدى ملائكه و شرف عارفت
 و معرفت و عبادت و ايمان بخداوند و حيد و داشتن از انكار خلافت حضرت آدم مومن كانند
 از جرگه كفار شمرده شد و هر گاه كه منكر امامت و خلافت مومن نبى بود كافر ميشود و لهذا فرمودت
 مقتضى است كه مقرر امامت مومن و منكر آن كافرست پس هر چه موجب ايمان است
 بالضرور اصل ايمان و اسلام ميباشد و موند اين حجت قوله نعم است قال فَاخْرُجْ
 مِنْهَا فَاِنَّكَ رَءِيْمٌ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلَى يَوْمِ الدِّينِ كِه در حق ابليس
 به پا داشت عدم امتثال سجده بحضرت آدم نازل شده است زيرا كه در و لعنت منانى
 اقصاف بصفت ايمان ملعون ميباشد و مخصوص نطلمه و كفره و امثال ايشان است كه
 آنحضرت ختم نبوت فرقه از فرق اين است را بوجه انكار خلافت امام عصر خارج از دوين فرمود
 و قوم مارقون ناميده عالانكه مدح صوم صلوة آنها از صوم صلوة صحابه نموده كماروى
 صاحب الملل و النحل و البخارى و مسلم عن على قال قال رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم فى حديث طويل
 يخرج من ضيفه هذا الرجل قوم يترقون من الدين كما يترق السهم من

الزمیة وقال یحشر صلوٰة احدکم فی جنب صلوٰة احمکم فی جنب صیامهم و لکن لا یجوز ان یمانهم تراقیم زینجا ثابت شده که محض انکار و انصراف از روی الامر غلیظه عصر همه عقاید حق و تمام تر اعمال صالحه رومی رباید و ازین باب است

که در فتاوی عالمگیری اهل سنت و جماعت مذکور است من انکر عن خلافة الی بکر و عمر فقد کفر و حدیث من مات ولم یعرف امام زمانه مات میتة جاهلیة سو که کفر منکر خلافت بدرجه اولی است چه زمانیکه کفر جاهل از حق امام منصوص است که بموت عهد جاهلیت از جهان میرو و واسه بر شکر امامت امام زمان است که کفرش بالیقین که مقابل ایمان است با و نعم و الا لا یمان یمان است

یباشدا ماتت انکمه قال الله تعالی و تبارک کتب علی نفسه الرحمة یعنی اول نعم رحمت را بر زمره خود گردانیده و امر رسالت رحمت اوست کما قال و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین و این رحمت از اصول دین است و حکم محکم خیر الانبیاء خلافت هم رحمت خداست کما روست البیهقی فی شعب الایمان ان النبی قال ان هذا الامر بدء نبوة و رحمة شتمه ینکون حلقة و رحمة شتمه ینکون ملک اعضوا خیر من عنده صاحب مشکوة المصابیح پس خلافتیکه بر سهام نبوت و رحمت بودی باید که مثل ان نیز اصل دین شود و کما روست البیهقی فی دلائل النبوة و امام احمد فی المسند تكون النبوة فیکم ما شاء الله ان تكون ثم یرفعها الله فکما شتمه تكون خلافة علی ما لیس النبوة کما حدیث کذا فی مشکوة عنهما و محضی نماند که خلافت اجماعی منافی رحمت الهی است قال الله تعالی ان رحمة ربک خیر مما یجمعون اما رابع بنابر استقرار آنکه مسائل متعلقه عقاید اصول دین گفته اند و مسائل و احکام متعلقه

نبوت و خلافت من انکر عن

اعمال را فروع قرار داده اند و امامت و خلافت با اعمال تعلق ندارد و جهابذه علماء را شریع
و ماتریدیه می‌معترف شده اند که امامت اصلی از اصول دین است کما یاتی بیانه اتفاقاً و شبهه
نشود که منکر ضروریات دین و مذہب نیز کافر است لکن ضروریات شامل اصول دین نبود
اند براس آنکه آنچه متعلق با اعمال است و منکرش کافر است در اصطلاح شرح ضروریات
اسلام و ضروریات مذہب است و آنچه متعلق بقواعد است و منکر آن کافر میشود در اصطلاح
خاص شرح اصول دین مقرر شده است چونکه صوم و صلوة متعلق با اعمال است و منکر آنها
کافر است در اصول دین بشمار نمی‌آید و امامت و خلافت چونکه بقواعد تعلق دارد پس
از اصول دین می‌باید اما خاص از طرق آنکه بنظر ائمه مستدرک می‌شود که همه اصول دین
ازین اصل که امامت است ثابت یا تمیز می‌شوند پس معرفت همه آنها موقوف است
بر معرفت امامت امام و خلیفه انامند از امر موقوف علیہ و روح صلاحیت در اصلیت دارد
که سبب اختلاف و تعدد و ائمه هر ملت و مذہب عقائد مقلدین بجز آنکه کل اناس با امام
در امر توحید و عدل و نبوت و غیره با مختلف شده اند و درستی رویت و جسمانی بودن
اولی و تخطیہ انبیاء و عدم عصمت ایشان ثابت است و در مذہب محض باطل مجتہدین علی
باری و ریک مذہب نامعتبر و در مذہب آخر ثابت و مقرر است تا آنکه سبب تعدد و ائمه
تفقه مسائل فروعیه هم مختلف و متضاد و نافذ شده اند و از همین جا است که صاحب دراست
اللیب و روراسته خامسه میفرماید الذین یقلدون اهل الاجتهاد کفره
زماننا و لا علم لهم بالقران و لا بالسنة و ان حفظوا القران و ادوا

معرفة توحید و عدل و نبوت
موقوف است
بر معرفت امامت
و خلیفه انامند

فیوما یخالف مذهب شیخهم لم یلیفتوا الیه ولا علوا ولا قرأوه علی جهة
اقتباس العلم و اعتدوا علی مذهب امامهم الخالف لهذه الایة و الخبر
استحقاق درین حال بگفتار امام عصر و خلیفه وقت چگونه اعتماد در آن نه خواهد نمود کرد اگر چه مخالف نصوص
باشند خصوص در صورت اقتدار و تسلط خلیفه بنا بر آن تشتت ملل و تفرق مذاهب در اهل
عدلت امر خلافت بدرجه اولی است که مردمان بر بنام ایمنه حق و باطل و دیده بصیرت
بسته بر راه مستقیم و هدایت نمجاک تضلالت فایز میشوند زیرا که در جمیع معتقدات و احکام فریفتا
یا قوال و افعال و تفسیر بر ایمنه و خلفا بر هر فرقه تمسک و تشتت نماید چنانچه فرقه شیعه بکتاب
امیر و فرقه عباسه بانام خودشان نسبت منسوب گردیده اند و با حکام فخریه خودشان گردیدند علامه ابن طلحه در کتاب
مطالب السؤل میفرماید اما الشیعة فانفسا بهم الیه (علی علی السلام) ظاهر
و قال صاحب شرح المواقف و كانت الامامة و الا علی مذهب من هم حجة
تمادی بایم الزمان اختلفوا و شیعیت منهم مناخر و هم الی المعتزلة انتهى
تقدیر صحت بجملة و محدث المتأخرین در رساله تفصیل شیعین میفرماید اما فقهار پس اشهر الشیعة
خفیان و شافعیان و مالکیان اند و بنام مذاهب ایشان بر جماعیات فاروق است
و امهات کتب ایشان از مر تفسیری روایت ندارد و باین نوع گمان خلافت خلیفه امام را در
ثبات و انقلاب شریعت دخلی تمام و دخلی مالا کلام است بنا بر علیه معارف اصول دین
منحصر می شود و بر امر خلافت که انشعاب معارف دین از همین اساس خلافت و امامت
میباشد فعلی در معرفت امام اصلی از اصول دین عقلا مقرر شده است و درین باب

مرویات هم بسیار است که ما روی محمد بن الحسن الصفار مرفوعاً الی ابی جعفر
 باقر العلوم علیه الصلوٰۃ من الفیوم قال نحن حججنا لله ونحن اركان الایمان
 ونحن عائم الاسلام وروی الكلینی طاب ثراه باسنادہ عن ابی الجارود قال
 فی حدیث طویل قلت لابی جعفر علیه السلام اخبرنی بدینک الذی
 تدین الله عزوجل انت واهل سینک الی ان قال علیه السلام شهادة ان
 لا اله الا الله وان محمداً رسول الله والاقرار بما جاء به
 من عند الله والولایة لولینا والبراءۃ من عدونا
 والتسليم لامرنا وانتظار قائمنا
 الحدیث یعنی فرمود معصوم علیه السلام که دین ما توحید و رسالت و اقرار با جاوید الرسول
 من عند الله است که این متعلق رسالت میباشد و نیز نبوت و الی ما و برات امر عدوی
 ما که این متعلق با امامت میباشد و تسلیم و تصدیق خلافت ما اهل بیت و انتظار خروج قائم
 آل محمد است و این هم متعلق بمسئله خلافت است چنانکه قیامت اصل خامس دین است
 و اعتقاد بربوبت و رحمت و شرف و نشر و سوال و عذاب قبر و شفاعت و حساب و میزان
 و تطار کتب اعمال و جنّت و نار و غیره با ارتباطات این اصل خامس است که چون بعد از این
 مسأله امامت در بیان صفات امام حق و شر الطایفین ریاست مطلق می پردازیم باید دانست
 که امامت و نبیّیه و خلافت نبویّه بوجه التباس سلطنت و نبویّه بسبب سیرالدرکات و اهم
 معارف معتقدات است اعاظم اصحاب تملّقات و اکابر تابعین و الاحباب و مخلصین

استنباط اصلی از اصول دین
 بدون خلافت نبوی
 اصحاب

علماء امت اساطین این دین و ملت از فرقه اهل سنت و الجماعة از سلف تا خلف با وجود
 تصرف شدن با امور متعلقه امامت و دستمال گردیدن بقیه علی الخلافه و متداول بودن
 این منصب طویل القدره و معرفت قرار دادن این ریاست و زعامت و نیابت حضرت سید
 هنوز پی برده اند که چه صفات و شراط امام است و چگونه خلیفه امام شناخت می شود چنانچه
 حضرت عقیق باهمه بیعت سقیفه و اجماع عام علی خلافه تکما زعموه متردد بود و میفرمود انی و دست
 انی سالت التی صلح عن هذا الامرین هو فکنا الاننا زعمه لاهله
 کما رواه الطبری فی التاریخ و ابن تیمیة فی کتاب السیاسة و الجوهری فی کتاب السقیفه و الطبرانی
 فی المعجم الکبیر و ابن عساکر فی التاریخ و السیوطی فی جمیع النجوم و علی المتقی فی کنز العمال فی بیوت
 طویل و جناب پور خطاب خلافت اب باهمه فرست و دانانی و یکتائی و توکل با سور خلافت
 کذانی میگفت والله ما ادری اخی خلیفة انا ام مَلِکٌ فَا کُنْتَ مَلِکًا هَذَا امْرُؤٌ
 عَظِیْمٌ رواه السیوطی فی تاریخ الخلفاء عن سلمان و عن سفیان و تابعی طویل النصب
 سعید بن المسیب که عندهم اوسع السلم و اعلم العلماء بوده باهمه تحقق اجماعات صحابه و امت
 مرحومه بر خلافت با سه شیوخ ثلاثه و امر ابنی امیه غیر ثخین و عمر بن عبد العزیز را ملوک
 و سلاطین میگفت و خلفاء تجوز نمی فرمود و کما قال الخلفاء ثلاثه و سائرهم ملوک
 قیل من هؤلاء الثلاثه قال ابو بکر و عمر و عقیل قد عرفنا ابابکر و عمر و عقیل
 الثاني قال ان عشم ادرکنوه و ان میم کان بعدکم رواه علی المتقی فی کتاب الخلفاء
 و اخرج ملخص هذه الروایة صاحب تاریخ الخلفاء و تصواعق المحرقه ایضا و تمام اکابر

توضیح است

تشکیل و اقامت علماء و شیعین گفته اند کہ امامت ریاست عامہ است بر سایر مدظلین
 و امور دنیا و دین و نصب امام بضرورت بدایت امام حفظ حوزہ اسلام است اما چون
 دیدند کہ خلافت از یوم سقیفہ تا القراض زمان خلفا بنی عباس بر شہم واحد بانعقاد بیعت
 و اجماع است مرعی مانده کہ در آن کثرت عدد خلفاء بہم رسیدہ و از غیر اہل خلافت بعدی تزلزل
 سنہ ششم کیوں ہلکا عضو ضامن معارضہ فتاویہ است و حدیث اشاعت خلیفہ کلام قریش
 بعد و خاص معدومی نماید پس ازین انحصار زملن واحد و خلفاء و از ان امتداد مدت
 و اکثر عدد و امر اہل بس سخیزند و بحال دست و پا چہ شدہ گاہی میگویند کہ درین مدت ہی سالہ
 خلافت را شدہ مراد است و بعد آن غیر را شدہ و صاحب شرح عقائد این عقدہ پیچیدہ
 مشکل از کاشتہ تحت حدیث الخلفاء بعدی ثلثون سنہ الحدیث بزرگ خلافت
 معاویہ و نظری او مرمودہ کہ این شکل است کہ معاویہ و غیر او کہ بعد و خلیفہ شدہ اند بلوک
 و رندہ باشند بسبب انکہ اہل العہد و العقد از امت بر خلافت خلفاء عباسیہ و بعضی مرادین
 اتفاق نمودہ اند و شاید کہ مراد از ان خلافت کاملہ باشد و مدت سی سال بزرگ ہیکہ
 مخالفت و میل نحرف از متابعت از امت در آمدت بظہور نیاید و بعد سی سال گاہی
 خلافت کاملہ و گاہی خلافت غیر کاملہ مانده انتہی منحصر در تانہ بلاخطہ تعریف خلافت
 بہ تسلط و تصرف و استیلا میگویند کہ خلافت ثلاثہ حضرات را شدہ متسلطہ و خلافت
 علی مرتضیٰ حسن مجتہبی را شدہ غیر متسلطہ بودہ کما قالہ ابن الاخت صاحب التحدیث اسمعیل
 الشہید عندہم فی بعض مصنفاتہ کما یاتی بیانہ حالانکہ ایچنین تفریق در معنی خلافت ا

مصطلحات شرعیہ و از احادیث خیر البریہ پیدا میشود و تہافت و تناقض کہ بین کلام و اقوال اہم
 حادث است خود ہوید است و گاہے باوراک خلافت نبی امیہ علی منج السقیفہ خلاف
 مشار صاحب شرح عقائد میگویند کہ در سال ۱۰۰۰ ش عشر معاویہ و نیزید و عبد الملک بہ چہار
 سپہ سالار منتظم ہستند کہ تقدہ العسقلانی فی فتح الباری عن القاضی عیاض و گاہے در تاسیس
 خلافت نبی عباس اخبارات تازہ و احادیث بے اندازہ نقض بفرمود و حدیث ثلثون سنت
 فقہ یكون ملکا عضوًا و اثنی عشر خلیفہ اخرج میفرمایند کہ ارواہ السیوطی فی الامانہ
 و فی لابی مصنوعہ و علی المتقی فی کثر العمال و علامہ ابوشکور سفیر ماید و کتاب تمہید فی بیان
 التوحید کہ اہل سنت و الجماعت خلافت نبی عباس راجح و امر ایشانرا نافذ میگویند پس ہر گاہ
 کہ خلافت سی سالہ صحابہ راشدین نبی حدیث و خلافت نبی امیہ بشخص قاضی عیاض و
 ابن حجر عسقلانی و از اہم و خلافت نبی عباس باعتراف اہلسنت و جماعت باجماع علامہ ابوشکور
 حق و سراسر صدق می باشد پس حال توفیق مرویات متضادہ و اخبار معارض شیعہ چگونه بصحت
 خواهد انجامید و درین اختلاف مذاہب علماء شرح الطامصرہ خلافت انشاء اللہ رسالہ علیہ مرتب
 خواہم نمود و درین مقام ہمین قدریں است کہ این ہمہ سفطیات حاصلہ و ثمرات مشککہ کہ در تالیف
 و توجیہ و توثیق خلافت سائر امراء نبی امیہ و نبی عباس بکار برودہ اند علت تحقیقی تمامہ از حفظ اب
 قضیہ قرطاس و امر خلافت بدست ناس است اگر خباب بن الخطاب نے ایمان دو استقرطاس نحو شد
 انحضرت ختم رسالت نص خلافت رقم سفیر مو و احد الناس را جزیت خلیفہ سازی و برائے بیعت ہر کس
 ناکس خبارت دست درازی بسم نمے رسید و کافہ مردم را وجہی بمجاکقتات
 و چاہہ سننالت افتاد و پیش نمے آمد بلکہ فتنہ ہائے متوالیہ و متظافرہ

و مفسدہ ہے متواترہ کہ در ہر زمان و مکان و ادوہ است و ہنوز فطاعت و خلعت و
 اثرنا مبارک تفرقہ بین اسلام موجود است بمنصہ اختلاف جلوہ گر نمیشد قال صاحب
 الملل والنحل و اعظم خلاف بین الامۃ خلاف الامۃ اذ ما سئل سیف
 فی الاسلام علی قاعدہ دینیۃ مثل ما سئل علی الامۃ فی کل زمان
 یعنی اعظم اختلافات میان این امت اختلاف در امر خلافت است زیرا کہ تیغ کشیدہ شمشیر
 است در اسلام در امر دین مثل آنچه کہ در تنازع امامت کشیدہ شدہ در ہر زمان است
 ملخص ترجمتہ بوجہ آنکہ اگر انعقاد خلافت بدست مردمان نمی بود بلکہ نصب خلافت بر استخلاف
 منحصر می ماند فردی از افراد نامس را ادعای خلافت و دعوی امامت مسیر نمی شد
 و زیادہ اشکال عمر و معرفت خلیفہ و شناخت امام کہ بمیان آمدہ از ہمین سبب اسب
 کہ مردمان مختلف الارا کہ در ہر زمان با شخصای طبع متنوع و خواہش متلوہ خلیفہ زمان
 ساختہ اند لہذا شرکاً امام و طریقہ واحدہ در شناخت خلیفہ امام بیک حالت بجا نماندہ
 نبی و علیہ درین وجہ از جملہ دوازوہ مفتاح کہ تفصیلش سے آید و توامنقلح خاصتہ در
 اثبات استخلاف انبیاء و مخصوص من عند اللہ ترتیب دادہ ام و در و توامنقلح باقی
 صفات و شرائط امام بذیل آیات و احادیث خیر الانام مستنبطاً بمضمون طور و جزئیات پر اور وہ
 و درین مقام بجا از اوقاتصاراً بیک جملہ مفید اختصار سے نمایم اصل اصول اوصاف و شرائط
 خلیفہ نبی قول مشہورین الجمهور من کانت خلف النبی فہو اشہر بالنبی است
 یعنی ہر کہ پس آئندہ و جانشین نبی است مشابہ تر در صفات و اوصاف نبی میباشد

ادعای انجمن علیہ و امام

و این تعریف امام جانشین انبیا علیهم السلام غالباً جامع و مانع است بخلاف شرکاً اتخاذ
 قهر و غلبه و بلوغ و ظهور و غیره که در اکثر انبیا یافت نشده اند در اینجا مناسب مقام و یدیه
 یک نکته مشابہت مذکورہ حالی مینمایم ما نحن فیہ خلافت نبی مصلح است پس ثابت
 فیہ مشابہت ہم در صفات خیرالمسئلمین می باید و آنحضرت ختم نبوت باقی جامع کمالات
 مسئلمین و مجمع خصائل و محسنات انبیا است بقین می باشند و در معاشر انبیا بعضی بیشتر
 شهادت فارغ شده اند و بعضی با مدت پیغمبری فرموده مشغول بهدایت است بوده اند
 و بعضی در زمان محمد و بعضی در عالم صبا قبل از بلوغ بر رسالت رسیده اند و پیغمبر مصلح
 شهادت جلی ندر یافته و بحدت قلیله تقریباً است و سه سال از بعثت تا اوقات بدهایت
 کاف است و تبلیغ احکام و تسلیم شریعت مصروف و مشغول مانده و پهل سالگی مبعوث
 بر رسالت گردیده اند و فضل و شرف شهادت فی سبیل اللہ تعالی شانہ و تفصیل نبوت
 با و آن محمد و عالم صبا چنانکه میدانی بخوبی ظاهر است و فضیلت رسالت بطویل مدتی
 از کثرت امثال الطهر و فقدان این همه فضائل با هر دو محاسن زاہرہ مخبر نقصان کمالات
 و محسنات و فضیلت است پس و نعم شانہ بجزید لطف و تفضل خود با اولاد خاصه بعثت
 و زیادت بکرمش تبریق عطا فرموده تا قصر بکمالش در نیاید و تمامترین چنین فضیلت با پائمالش
 بماند و ازین جا است که آنحضرت ختم نبوت در حدیث تشبیه جناب امیرالمؤمنین انبیا
 ستودہ و ائمه معصومین را در حدیث علماء امتی کا نبیاء بنی اسرائیل فرموده اما
 شهادت خفی بسط اکبر و شهادت جلی بسط اصغر بکمالش محسوب می شود چنانکه شاه عبدالغنی

شرف شهادت سبطین علی بن ابی طالب
و زین العابدین

و بطوی نیز در سر الشهادتین باحق این هر دو شهادت کمالات آنحضرت ختم نبوت معترف
 شده فرموده فاقضت حكمة الله تعالى ان يلحق هذا الكمال العظيم (ای کمال
 الشهادة) باثر کماله صلعم بعد وفاته صلعم وانقضاء ایام خلافه صلعم
 قال بن جال من اهل بيته بل باقرب اثاره و اعتراف اولاده و من يكون في حكم
 ابنا حتى تلحق طاهم بحاله و يندرج كما هم في كماله فتوحته عنایت الله تعالى
 بعد انقضاء ایام الخلافه الى هذا الاحاق فاستنابت الحسين
 عليهما السلام مناب جدهما و جعلتهما امرأتين للملاحظة و خدين
 بجاله و لما كانت الشهادة على قهين شهادة سر و شهادة علانية
 قمت عليهما فاخصرت السبب الاكبر بالقسم الاول
 الى ان قال و اخص السبب الاصغر بالقسم
 الثاني انتهى و اما بامتداد پیغمبری حضرت نوح و الیاس و حسن علی نبینا
 و علیهم السلام طول بقار امام منظم مشابیهت تامه دارد و ابصر عمر عیسی علی نبینا و علیهما السلام
 صفات امام محمد تقی و امام علی تقی و امام صاحب الامر علیهم السلام هم مثل است که مثل عیسی
 و عیسی در عهد صبا بامامت و عهد خلافت از فضل رب العزت فائز شده اند پس اینهمه تفصیلات
 کمالیه الهیه که در دیگر انبیاء و مرسلین ثابت شده بذریع آنحضرت از مبدء فیاض عطا رودیده
 ملحق بهمان جامع کمالات خواجگائیات می باشند نبأ علیه این صفات نه از شرف الطامات
 است تا آنکه در بحث اوصاف امام شریط بلون عوکار صفات صحیح شود زیرا که این تفصیلات

شامل کمالات و داخل محسنات و نقصانات سرور کائنات می توان شمرد و آنچه در توجیه
شرط بلوغ گفته اند که امام صبی قاصر الفهم می باشد کمانی شرح المواقف بچند وجه باطل است
اولاً این توجیه مخصوص بعوام الناس است قیاس عوام بر اهل بیت علیهم السلام مع الفارق است
که صاحب مودة القرنی از عبد الله بن عمر آورده که گفت علی من اهل البيت لا یُقاس
احدٌ به ائمة مع رسول الله صلعم و فی درجته وان الله تعالی یقول الذین
امنوا و اتبعنهم ذریاتهم بایمانهم الحقنابهم ذریاتهم بحیث و روی عن احمد البغدادی
قال سمعت عبد الله بن احمد بن حنبل قال سمعت ابا عن الفضیل فقال ابوبکر
و عمر و عثمان ثم سکت فقال یا ابا عبد الله علی بن ابي طالب من اهل البيت لا یُقاس به
هو کما انتم هی و ائمة اهل البيت ذریة النبی اند بجز وجه بیان حضرت نبوت ملحق به باشند و
و صفات ایشان مطالعه لوح محفوظه فرمایند شبه قصور عقلی بحق شان طعنه زدن بر ملحق به عاید
مے شود و نعوذ بالله من ذلك و در خصوص این باب بعض روشن حدیثی که در کتب اولی الامر است
که آنحضرت رسالت با امام حسن مجتبی که طفل شیر خواره بود فرموده وقتیکه خرمای صدقه برای آنها گرفتند
خود و آگاهی مردم در بین گذاشت آنحضرت گنج گنج او لا شعرت گفت یعنی از دهن
واقع کن و فع کن آیا تو شعور و عقل نییاری چنانچه صاحب در اسات الیبت و شرح اینجور باشد
فتح الباری و مستقلانی نقل نموده که خطاب رسالت اب بقوله اولی الامر متقنی است که خطاب
ذی شعور و صغری بوده و میفرماید و جابین است که اینان ذریت رسول منان مثل اغیار
خود شان منے باشند بلکه اطفال ایشان در همین زمان رضاعت مطالعه لوح محفوظه میفرمایند
انتمی تمنع من جهة اگر امام حسن متقنی غرامه صدقه در دهن نمیگذاشت ظهور شعور من بقوله صلعم

اولا شعرت بر مردم میزدید تا آنجا تصور عقل و فهم مخصوص بطفلان نمی شود بلکه خلیل خلیل
 پیرسی التذیبه و غنی الذهن غیر رشید پیدایش زینا پنجمین اوصاف از نظر اوصاف و شیوخ کبار یافت
 شده اند که کتب و اسفار از قصص و حکایات و روایات از آنها مملو هستند و اگر این چنین قید از
 جمله شرط خلافت و صدراول بلوغ می بود اهل دیانت و اصحاب صلاحیت قبل انعقاد خلافت
 و اختیار بیعت امتحان خلیفه و عقل و رشد می نمودند حال آنکه از حدیث نقلت تکذیب این
 علت شرط تعیین است ثالثا جمله شرط خلافت در زهد و پارسایی سنت و جماعت با استقرار
 صفات خلفا مقرر و موسس گردیده اند پس بلوغ را علت تصور عقل صبی شرط گردانیدن
 تخلف محض است زیرا که صاحب موافق شرح آن قبل قوله يجب ان يكون عدلا
 في الظاهر الى قوله عاقلا ليصلح للتصرفات الشرعية والملكية بالغنا
 لفصو وعقل الصبي لمقا به يفرايدان اهل الامة و مستحقها من هو
 مجتهد الاصول والفرع يقوم بامور الدين و رايه ليقوم بامور
 الملك شجاع ليقوى على الذب و قيل لا يشتر في الاما هذه الثلاث
 لانها لا توجد الصفا الان مجتمعة و اذا لم يوجد كذلك فاما ان
 نصب قد ما فيكون شرطها عينا لتحقق الامامة بدونها او
 يجب نصب واحد ما فيكون تجليا بما لا يطاق او لا يجب هذا
 و لا ذلك و حينئذ يكون اشتراطها مستلزما بالمفاسد
 التي يمكن دفعها به صبا قد ما فلا يكون هذه الاوصاف معتبرا فيها

انتی کلامہ التي افاد بغايتہ التعصب واللداد في حق اهل بيت النبي الامحبا و
 ازین عبارت سراسر درایت ظاہر شد کہ شرط امامت و اوصاف اصحاب خلافت طریق
 استنباط احوال خلفاء مہمد و متقرر داشته اند آنچه در ایشان ندیده اند مثل احتیاد و توکل علم
 باصول و فروع و صاحب راس و شجاع بودنش از شرط خارج می نمایند و آنچه سے بنید و ایشان
 مثل قہر و استیلا و غلبہ و تسلط با مور بر اباہر چند کہ این شیوہ ملوک جبارہ است نہ شعار
 خلیفہ آنہم را بولہ و شغف از ضروریات شرط کسے شمارند اما انکار از صفات خلیفہ محض
 از اقتضای رضائے و سوزش خواطر از امامت ائمہ ثلاثہ ظاہرین است ورنہ درین عبارت
 کہ از جملہ شرط عدل ظاہر و عقل باہر آورده ضرورتے نداشت کہ بلوغ را بعد ایتان شرط
 عقل می آوردن لایکیفیرہ العیقلایکیفیرہ السیرو درین جملہ قولہ عدلانی الظاہرہ احتیاجت
 است کہ عدل حقیقی باطنی شیوخ را بطلت مقال در بودہ و کمال اختیار و پرودہ پوشی از ہمہ
 صفات ممد و مہتر ہیاستودہ است مگر چه تو انکر و کہ شرح کشف عوارض فرما ند و خلافت فاسق
 جائزے نماید پس بلخص شرط ظاہرین ہمین است کہ خلیفہ رافسق جائز و عصمت ناجائز فادر کہ
 من لہ البصرۃ لاسن ہی الفریرۃ و اینہم جاست کہ صاحب صواعق محرکہ بہ تبیین عدم عصمت
 بخ کبار از شرط خلیفہ عصمتہ مرود و فرمودہ است فاعتبہ و ایا اولی الالباب ہر چند کہ
 شرط و اوصاف امامت با استنباط آیات و اخبار و ابواب مصرحہ می آید کہ در آئین
 عصمت نیز تبیین خواہد شد

بن تالیف این جزو اوراق در شرط و معرفت من کلان خلف فہو مشہر بالبینی و دیانتھما

و در خصوص اختلاف بنوی بحضرت مرقدنوی معتمدیہ انجناب بعنوان دفع و نخل ہر غیب و دعوی و
 در نفس استحقاق خلیفہ سقیفہ معتمدی استحقاق خلفاء اموی و عدوی ترتیب ندرت بیان و غزوات
 تو امان پر و جبکہ ابتدا را از آیات بنیات و احادیث خواجہ موجودات از کتب موافق
 و مخالف از اہل و رایات بظاہر کتاب و مرویات بجز ارقام سے آید تا شناخت قول حسبیت
 بکتاب برادری ابواب ظاہر گردد و حجت بر ظواہر بنیان ہم تمام شود و چہ خلافت شاہ ولایت از
 حضرت ختم رسالت علاوہ استحقاق عصمت و وفور علم پورانت از نبوت و قرب قرابت و نسب
 واروہ از جناب رسالت قرابت خاصہ از قرآن بسباق کلام و بنا بر احتجاج ان بعض القرآن
 تفسیر بعض مستنبط و ادعای مدعی بقولہ حسب کتاب اللہ از سر باطل و ساقط بلکہ مثل مشہور الفرار
 من المطر و القرارت تحت المیزاب باہمہ زعم تفارق ہیں کتاب و القدرہ بہر وجہ صادق و
 حدیث مجرب صادق علی مع القرابت و القرآن مع علی لکن فیہ قاضی ہر
 علی الخوض باوصف دعوی حسبیت بہر نوع متحقق سے نماید این سہ سقیفہ بین رعایت
 تکذیب و البطل مدعو بخاطر داشتیم کہ بر احتجاج و استدلال قرانی و راجع خلافت شاہ ولایت
 این دلیلت کفار و زہم استغنیان نصوص اختلاف خلیفہ و مدعیان جواز حدیثہ سقیفہ پاسے
 ثبات بیرون نہادہ بجماعت نصوص ہر یکہ خلافت مرقدنویہ بہر وس مساقبت از حجت اجماع مخیر
 بصر نمودہ اخبار مشحونہ الخلافہ شیوخ کبار مثل انبار در خروار در کتب و اسفار از قسریح
 حمایت شعار منبذہ فتعال و اختراع آورده اند و در حال فرو گذاشت احادیث منصوصہ شہر
 فقدان نصوص خیر المرسلین در حق سید الوصلین و ایوے گشت بدین لکانظ بیاس تعاقب

والزام طرح و رفع شبهہ باتیان احادیث مرویہ قریبین احتجاج و البطلان بکتاب باحادیث رسالت
 نبویہ یا بچندتا مفتاح سے پر و از م پس این اوراق منقسم بدوازوہ مفتاح می سازم فاسل الله
 التوفیق و ہو غیر رفیق مفتاح اول در اثبات خلافت ادھیار مرسلین من عند اللہ تعالیٰ
 بچندین آیات کریمہ است مفتاح دوم در شواہد نیابت ادھیار کرام از حضرت مرسلین عظیم
 از وقت ابوالبشہ حضرت آدم تا عیسیٰ بن مریم باخبار و روایات است مفتاح سوم در بیان
 ضرورت وصایت و خلافت بر وجہ عقلی باتیان آیات و اخبار مرویات است مفتاح چہارم
 در ذکر استحقاق خلافت حقہ جناب امیر من عند اللہ القدیر بچندین آیات منصوصہ است
 مفتاح پنجم در نصوص خلافت کبری و امامت عظمیٰ امیر المؤمنین بصوب الدین از قرآن
 بسین بچندتا آیات بنیات است مفتاح ششم در احادیث مشحونہ باستحقاق خلافت
 نبویہ جناب امیر المؤمنین مرویہ از ختم النبیین است مفتاح ہفتم در اخبار محتوی نصوص استحقاق
 و وصایت و نیابت و وزارت و سیادت شاہ ولایت از حضرت رسالت است مفتاح
 ہشتم در تنزیہ ابوالائمہ الاطہار امیر الاخیار جناب حیدر کرار از الزامات غیر وارودہ است
 کہ حضرات عامہ انہما صحیح خلافت شیوخ و الاتبار و سر باجیت و تکرار و عمدہ لبقاعت باصرار
 مے گمارند مفتاح نهم در آیات کریمہ کہ کوتاہ نظران در استحقاق خلافت صاحب غار
 آورودہ اند بوجہ بیانی و ابطال ادعای لایعی است مفتاح دہم در اخبار متضمنہ استحقاق
 خلافت صاحب بیعت فلتت مع قوج استحقاق جناب سے است مفتاح یازدہم
 در آیات وافی بدایات شکر سلب استحقاق شیوخ ثلاثہ در خلافت مطلقہ خصوصاً آیاتیکہ

تداول فضائل و سوره مثالب حضرت عتیق است لان الاصل

اذاهدم بدم الفرع مفتاح و وارثوهم در اخبار سید ابرار

در شان صدیق نامدار و تبعاً له در شان حضرت الفاروق

بین کتاب و اهل البیت الاطهار و در شان

جناب قیتل الدار است و الان انا

افتح افعال المارب

و فائز الطالب المستمل

و مستعیننا

بالحمد لله

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مفتاح اول در خلافت اوصیاء مرسلین کرام من قبیل اللہ المنعم از منطوق کلام هدایت
انجام حضرت ملک علام است و درین باب بعد چهارده معصومین علیهم الصلوات چهارده
آیات بنظر اختصار بجزیه رقم می آیند بایش از آن دو تا دفعه دخل سدالباب الایراد بعنوان
تمهید این مفتاح تجریر نفس مرام و خلاصه کلام مسبین و میرهن سے سازم اما اول آنکه کتاب
اللہ بالاتفاق است ماخذ شریعت و اساس دین حضرت حق رسالت است قال اللہ تعالیٰ
هَذَا كِتَابُنَا أَنْزَلْنَاهُ مَبَارَكًا فَاتَّبِعُوهُ وَقَالَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ
عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ الْأَيْخُ وَأَيَاتِ مُسَدِّدَةٍ آتِيَةٍ مِنْ جَمَلِ مَنْزِلَاتِ

الهیه و ما جاء به الحضرة النبوی سے باشند و منسوخ السلاوه و الاحکام نیز نشده پس آنچه در آنها
 مذکور است لا محاله در دین حقیقت حضرت نبوی نافذ بالیقین بلکه عین شریعت است
 نیز المرسلین واجب الاتباع علی جمیع المسلمین است بنا بر علی ذلک مشتمه نشود که آنچه احتجاج بر استخلاف
 بزرگوار و صحابه مرسلین سلف است بوجه شرح ایشان لایجاب است زیرا که تشدید احتجاج بچندین
 وجه است یکی آنکه نسخ امور تعبدی و تغیر درین احکام تو قیضی درین است خلف از امام
 سابقه یافت می شود نه آنکه جمیع احکام شرائع سابقه منسوخ شده اند و نسخ استخلاف غیر ثابت است
 پس بنا بر حکم استصحاب جائز بالاستیغاب است بلکه ذکر استخلاف چونکه در قرآن است براسه
 تنبیه و هدایت مروی است فعلی ذلک شبهه نسخ در آن بر معنی است و در اثبات واجب العمل و
 جائز بودن احکام عیشیه ماضیه شواهدی از قرآن و اخبار و مرویات ائمه صحابه تا مدار
 و فتاوا و علماء کبار حضرات اهل سنت موجود اند از جمله حکم محکم خداوند عالم است یا نه قال ربنا
 ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبکم الایه و قال ولینک الذین
 هدی الله فیهما ائمتهم اقتده و قال یله ابراهیم هو و تمکم الشاهین من قبل
 و فی هذا الکلمه و قال ما کان ابراهیم یهودیا و لا نصرانیا و لکن کان حنیفا مسلما و قال
 و من ینبع غیر الاسلام دینا فلنقبل منه و قال ثم اوحینا الیک ان ینبع ملة
 ابراهیم حنیفا و فرقه حنفیه قایل عدم نسخ شرائع سلف است چنانچه امام رازی در بیان
 و کیف یحکمونک و عندهم التوریه فیما حکم الله کفته احتجاج جماعه من المحنفیه بهذه
 ادبیه علی ان حکم التوریه و الشرائع من قبلنا لازم علینا المرینه انما یسر

میگویم که بعد تحقیق و لزوم حکم تورات و شرع ما قبل تقبول الخلفی فی قومی الذی یکون منہ استخلاف
 من عند الله است ثبوت استخلاف درین شریعت خاصه من حضرت الهی و من عند البنی
 و بطلان خلیفه سازی با اختیار است مانای سامری واضح گشت فدیبر و از آنجمله صاحب
 مشکوٰه از حضرت عمر خطاب و انس روایت کرده قال قال صلعم فی التوریه مذکور من بلغت
 ابنته اثنا عشر سنه و لم یزوجهما فاصابت اثما فاشهدت علیک و هكذا فی
 شعب الایمان البیهقی و نقل ابن خیرنه بعنوان حکایت و اخبار است بلکه خدام خیار و ملک
 حکام آورده اند از آنجمله صاحب کتاب ابن عباس روایت کرده قال قال رسول الله صلعم قدیم المدینه
 فوجدنا لیهود صیاما یوم عاشوراء فقال لهم رسول الله صلعم ما هذا الیوم الذی
 تصومون فقال هذا یوم عظیم انجی الله فیه موسی و غرق فرعون فو رخصنا موسی و شکرنا من
 فقال رسول الله صلعم فمن احق و اولی بکم منکم فقال رسول الله صلعم و امر بصیام متفق علیه و رواه البیهقی
 و همین حدیث درین ابوداؤد و منقول است و محشی آن در معنی قوله نحن اولی بکم منکم منین فاده فرموده
 ای نحن اثبت و اقرب لمنابعه موسی منکم و اما موافقون لرفی اصول الذین دور معنی
 و امر بصیام گفته لقوله تعالی و لئک الذین هدک الله فهدهم افنده فنعظیم ما عظم
 لم یکن علی جهة النابغه فی شرع بل علی طریق موافقه شرعیة لشرعیة
 فی ذلک انتمای بقدر الحاجت از نیجا ظاهر شده که شریعت ما با شریعت حضرت
 موسی در اصول و بن و احکام فردیه تعبیه موافقت دارد پس امر استخلاف ازین ممر است
 از آنجمله ما قال ابن جریر فی شرح البخاری ان العربی الخلو غیر جابن لکن استدل

المصنف علی الجواز بغسل موتی و اتوب ہر گاہ کہ در احکام فقہیہ استنباط العمل موسیٰ کلیم اللہ
 قابل اخلت فی تومی جائز برآمد استخلاف بوجہ احری می باید و از شواہد مرجمہ و فائقہ و دلائل
 اولی و لائقہ و حج رشیقہ و واضحہ و برابرین ائیمہ و لایحہ مقالہ صافیہ و شافیہ و افادہ وانیہ و کافیہ نیز
 قریحہ و فادہ و طبیعہ نقادہ حضرت عمر است کہ جناب ایشان ہمہ تورات و زبور و انجیل و
 دیگر صحف اولی را در نفاذ احکام شرعیہ خاتم الانبیاء واجب العمل مے داشت چنانچہ محدث
 المتاخرین شاہ ولی اللہ ورقمۃ العینین از ابن عباس روایت آورده ان الشاربین
 بالخمر کانوا یضربون علی عہد رسول اللہ بالایک و الثقال حتی توفی رسول اللہ
 صلعم و کانوا فی خلافت ابی بکر اکثر منہم فی عہد رسول اللہ صلعم فکان ابوبکر
 یجلدہم اربعین حتی توفی ثم قام من بعدہ عمر یجلدہم کک اربعین حتی اتی جبریل
 من المہاجرین الاقلین و قد کان شرب فامر بہ ان یجلد فقال
 (ذک الرجل) لم یجلد بے بینہ و بینک کتاب اللہ عزوجل فقال عمر
 فی ای کتاب اللہ تجداتی لا اجدک فقال ان اللہ یقول فی کتابہ
 لیس علی الذین امنوا و عملوا الصالحات جناحٌ الی اخر الفصتہ
 کما یأتی بیانہا پس قولہ فی ای کتاب اللہ
 یعنی در کدام کتاب خدا حکم حد تزدن بر شرب خمر است اول دلیل بر جواز و نفاذ احکام
 تورات و زبور و انجیل و دیگر صحائف سماویہ نزد جناب خلافت مآب است اگر جائز نہ بود نہ
 دہن نقادش با وجود مقصود قائل بہین قرآن ہرگز منتقل بانہا نہ شدہ فی ای کتاب اللہ

مقام اول و خلافت من اللہ اسم استدلال بر استخلاف بظاہر کتاب

نمیفرمود بہر پنج جناب این خطاب کہ ما نثر من امہات مذہب اہلسنت قرار یافتہ جملہ کتب
آسمانی را در نفاذ احکام شرعیہ مساوی بخیدہ پس استخلاف من عند اللہ بر اس خلیفہ نبی بروفق
سیرت انبیاء لازم آمد و ہوا المطلوب اما وقع دخولہ وم آنکہ درین مقام استدلال بر استخلاف
بظاہر کتاب رب الارباب رعم اللاناف یخیر بیان آورده ام کہ ما قولہ تع جعلنہ و نجعلہم
وانی جاعل وانی جاعلک و حکایت عن کلیم اللہ ا خلفنہ و مثل ذلک
و این در تادیہ مراد قطعی الدلالہ است و ہمین مذہب اہلسنت و جماعت است چنانچہ محقق و
در شرح عقائد عضدیہ ذیل بیان نجات فرقا شمریہ افادہ فرمودہ فانہم یتسکرون بالاحادیث
الصحیحۃ المرئیۃ عند صلح و عن اصحابہ و کلا یتجاوزون عن ظواہر ہا
الاضرورۃ و لا یسترسلون مع عقولہم کالاعتزلہ و من یجدو حذوہم و لا
مع قتل من غیرہم کالشیعۃ المنبعین ببارک عن ائمتہم لا اعتقادہم العشر فہم انتہک
و در ما نحن فیہ کہ استخلاف من عند اللہ است ضرورت الصرف فاقد الوجود است کما یاتی
بیاست پس خلافت اجماعی بخصوص ظاہرہ قرانی باطل و از سر حاصل سے شود اما قولہ تع
و جعلکم ملوکا و جعلکم خلائف متوہم میشود کہ مثل انی جاعل فی ارض خلیفہ ملوک خلافت
نیز منصوب من عند اللہ ہے باشند حالانکہ تقرر و نصب سلاطین بہ تسلط ایشان یا باتفاق
اراکین دولت بمیان سے آید و چونکہ او تع و تقرر ملوک ہم جب لکم ملوکا فرمودہ ہمچنین در
نصب خلفاء من عند الناس جملتا و حسب سلم میفرماید و صاحب تختہ در عقیدہ چہارم از باب
ہفتم کمال شد و دیدگیہ کہ تختہ اجماعی بجا و حق بخصر ق بنی آدم مثل نبی اسرائیل و غیر ایشان میفرماید

وجعلناهم ائمة و نريد ان نجعلهم الوارثين و نيز مي فرمايد و جعلكم ملوكا
 و نيز مي فرمايد و هو الذي جعلكم خلافة في الارض و در پيچيكے از ائمه و ملوك و خلفاء
 المتفرقة بار انص نبود بلكه اهل الكل و العقد انفرقوا بفعل و تدبير خود شخصي را بر پاست مقرر مي كند
 يا بشوكت و غلبه سلطه مي شد و همه در اطاعت او و انقياد و سے در آمدند پس معلوم شد كه معني
 انام گروانيدن و خليفه ساختن همين است كه اللہ تعالي و در دلباس مردم العصر كه ساخته و پرداخته
 آنها اعتبار و ارفاقا فرمايد كه فلاسفة را پس سازند يا بتاسيد را اقبال غيبي او را بر خلافت
 مسلط كند اگر اوليقت اين كار و ارفاقا نام عادل است و الا امام جابر انتهى و اين مخالطة محض و منسطة
 فحس و خطر نفساني و وسوسه شيطاني است بلكه از فهم اين تزوير و تبليس خود بنفس ابليس متحسب و
 و پيشان و از اين همزات لائقه صاحب تحفه شيطان مجيل خيل مجمل و پشيمان است زيرا كه
 نيمه افادات بلا سند و كذب است جيد و معروض استدلال و ردون چه قدر علو همت ميخواهد بصر
 نوع دفع اين مخالطة بچند وجه است اول آنكه بر طبق قواعد معاني هر لفظ مقتضي تحقيق مي باشد
 مگر آنكه جهت صارفه قرينه عاطفه مانع ايراد لفظ بمعني اصلي بود پس بايد دانست كه لفظ جعلت
 بمعني بگردان تو براسے ما و معني قوله جعلناهم گروانيديم ما ايشان را و معني قوله نجعلهم خواهيم گروانيد
 ايشان را و ميگردانيم آنها را مي باشد پس استعمال نيمه و مجنين ديگر الفاظ معاني اصلي آنها بلا توجه
 قرآن صارفه از آنها مسلم اهل معاني است فلا محالة همان معاني اصليه حقيقيه متبادرے گردد
 و ضرورت انصراف از معني حقيقي يا بوجه ورود قبح عقل يا بسبب ايراد تناقض صلي بر معني اصلي ميباشد كما قال
 فيصل الله من يشاء و يهدي من يشاء چه درين آيه اگر معني ظاهر الفاظ قرار

و همد فلاح بر من قبح عقلی و تناقض بقوله ان الله ليس قبله احد بل هو الله عز وجل
 بنود تجاوز از معنی اصلی ناجایز است و خلاف ظاهر بلکه عقلا و شرعا قبح تر بگوید اول ذر و جوه
 و بوجه این القرآن بطون مگر این حقیقه تجاوز نیست احوال در هر دو مقام نظر باید کرد که کدام قرین صفا
 فی قوله جعلناهم آیتة و قوله جعلکم ملوکا از معنی حقیقی پیدا است تا آنکه فعل معبود حقیقی بعباد منسوب شود
 و و هم آنکه در نصب امام از و تعالی صاحب تحفه هرج و مرج و مفاسد و فتن من مبنی که مذکور
 فی اثبات خلافت ابی بکر و این مخدوش و مطروح بود و دست از نصب و بعثت انبیاء من عندنا
 تمام که در آنها نیز مفاسد و فتن حسب مذاق و می از تکذیب و قتل نبیین بقوله نعم و قیلون الانبیاء
 بغیر حق و اخصر است تا هم عمده رسول سازی بخلاف مفوض نگرویده و حضرت غر اسمه از ان
 مفروض نشده بلکه حقیقت امام مخصوص من عنده نعم ازین چنین فتن بمصداق من کان خلف
 البتة فهو اشد بالبتة کاشمسی فی رابعة النهار روشن است و خلفای که در خلافت خود شان مثل
 انبیاء خلیفند داشته اند خلفا ربی نبوده اند قائل آری میباشند و فتن که مطلوب صاحب تحفه
 میباشد و امر اسلام از ان در هم و بر هم می گردد در نصب خلیفه من اهل الاجماع است چنانکه
 بیان فتن اجماعات در مفتاح هشتم خواهی دریافت سو هم آنکه در قوله جعلکم ملوکا البتة قرین
 صافه موجود است لهذا ما بینما قیاس مع الفارق است و هو قوله نعم حکایة عنہا قالت الملوك
 اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا عزة اهلها اذلة و كذلك يفعلون
 او تم بجان درین آیه تصدیق افساد ملوک بقوله كذلك يفعلون میفرماید پس اگر ایراد الفاظ جعلکم
 ملوکا بعبه حقیقی باشد لازم آید که صدور فتن و ظلمها از خداوند عالم جائز نشود و هو خلف و همین

قرینہ صافہ بوجہ کافی است اما در تائید استخلاف و تخصیص خداوند علام بر سہ امام چہدین حاجت صحاح مشید و موکہ ما ثورا ندک قلع اساس قرینہ صافہ فی ما نحن فیہ از سہ معصومی سے نمایند و شرطی از انہا بر سہ انتباہ بجز نقل سے آرم امام بخاری در صحیح خود و صاحب کوفہ و محدث صنعانی و شارق بروایت ابو ہریرہ نقل کرده اند قال قال رسول اللہ صلعم ما بعث اللہ من نبی الا استخلف خلیفۃ الاکان لہ بطانان بطانۃ نامرہ بالعرف و تحضنہ علیہ بطانۃ نامرہ یا لشر و تحضنہ علیہ والمعصوم من عصمہ اللہ یعنی فرمود کہ خداوند تمام احدی پیغمبر را بعوث نکرده نہ کہے را خلیفہ مقرر نمودہ مگر آنکہ دو تارقیق مخفی و سہ بیار شہد یکے اورا کارنیکو حکم میکند و بران رغبت میدہد و دیگرے اورا کار بد حکم مینماید و بران ترخیب میکند و معصوم ہانت کہ خدا اورا نگاہ دارد و در او تارقیق فرشتہ و شیطان است اما درین خبر وجہ استدلال بقولہ استخلف خلیفۃ است کہ بر قولہ لعبت اللہ من نبی معطوف علیہ است و نبی با بجزم و با تخم مخصوص سے باشد و بلا بعوث بودن من عند اللہ نے شو و پھینن باقتضاسے حکم اتحادی معطوفین امر استخلاف من اللہ منصوصا ظاہر شد و ابن مغاللی شافعی در مناقب خود حدیث متفق علیہ لکل نبی وصی و وارث و وصیہ و وارث علی بر الی طالب نقل فرمودہ است کما یاتی و امر وصایت بلا نض ہو صی باتفاق اہل محل نے باشد و ایرہ صیاب انبیار من حیث ذواتہم وارد شدہ است بلکہ ذکرش بلحاظ البتوۃ لہم واقع است کما یاتی بیانہ و از نجاست انچہ سید علی ہمدانی مخفی در کتاب مودۃ القرنی بروایت عمر خطاب در حدیث طولانی از سلمان فارسی آورودہ قال سلمان دخلت علی رسول اللہ صلعم و هو غار

الموت فقلت يا رسول الله هل وصيت قال يا سلمان اتدري من ابى وصيا
فقلت الله ورسوله اعلم قال صلعم ادم وصيه شيث وكان افضل من ترك
بعده من ولده وكان وصي نوح سام وكان افضل من تركه بعده الا ان
عدائته وصي موسى يوشع ووصي سليمان اصف بن برخيا ووصي عيسى
شمعون بن فرخيا لى ان قال وائى او وصيت لى على وهو افضل
من اتركت بعدى ازین حدیث ظاہر و عیان است کہ این وصایت من قبل النبوة بدیل نبوه صلعم
كان افضل من ترك بعده واقع شده مخصوص ترجمه آنکه او صیاء مرسلین افضل پس ماندگان ایشان
بوده اند و تحقیق من وصی خود کرده ام علی بن ابیطالب را که افضل من است دست وصیاء
سودة القرنی از انس بن مالک نیز آورده قال قال رسول الله صلعم ان الله اصطفانى
على الانبياء واخارنى نبيا وخيرت ابن عمى وصيته وشده بر عضدک كما شد عضد
موسى باخبر هارون وهو خليفته ووزيره لو كان بعد نبيا لكان النبوة له
ما حصل ترجمه اینکه تحقیق الله تعالی مرا بر انبیاء برگزید و مرا بنی اختیار فرمود و من ابن عم خود را
وصی خویش اختیار کردم که بازو من ازو با قوت گردیده چنانچه بازو من موسی از
برادر او هارون شد و شده بود اگر بعد من نبوت باقی ماند من بر او من ابن عم من بود من
و از ابن عباس آمده قال دعا رسول الله صلعم فقال لى انشدك ان الله ايدى
بسيدي الاولين والآخرين والوصيين على فجعل كفوى الحديث
محصل ترجمه اش آنکه تحقیق الله تعالی مرا بسید الوصیین علی بن ابیطالب تأیید فرموده است

داور القوس گردانیده استی این اخبار امر وصایت من المرسلین و نفس استخلاف من رب العالمین
 بحق خلفاء منصوباً و قطعاً و جزئاً و تمماً و منطوقاً ظاهراً و اذنیاً گشت پس هیچ مرجح و مقاسد
 و فتن و در نفس فرسودن رب و المنین بر اسے خلیفہ زمن مانع و رافع نحو اہد شدتاً انک انصراف
 سعانی جعلنا ہم و جعلہم و جعل الی غیر ذلک و الناس متوہم گرد و یا قیاس ان معنی بقولہ جعلکم ملوکاً صحیح
 متخیل شود اما کلام صاحب تحفہ کہ درین مہیکے از ائمہ و ملوک و خلیفہ انفرقہ بانص نبود اسم از مطابقت
 با حدیث مذکورہ باطل شد کہ امر وصایت و استخلاف من حضرت رب العزت بر امر ایشان
 ثابت است از اسے نفی نفس بحق ملوک سزاوارست و ہوا غیر مجتہد عمدہ و از سوا حق وقت
 اینکہ در احیان نظر ثانی این ادراک رسالہ درجات امامت مصنفہ مولوی اسمعیل عند شہید
 بنظر آید کہ در فصل اول چندے از کمالات انبیاء یعنی وجاہت و ولایت و بعثت و ہدایت
 و سیاست و تحقیق سمر امامت افادہ نموده بدین بیان کہ امام نائب سواست و امامت ظل رسالت احکام
 نائب از احکام نبیہ توان شناخت و حقیقت ظل را از حقیقت اصل توان دریافت
 پس بمقام تفصیل و صفت بعثت آیہ و لقد اخذنا من ایشاق بنی اسرائیل و بعثنا منہم اثنتی
 عشر نبیاً آورده میفرماید و ظاہر است کہ این دو از وہ بزرگ از انبیاء اللہ نبودند بعد از ان آیہ
 اذ ارسلنا الیہم اثنتین الایات نوشتہ سے فرماید و ظاہر است کہ این بزرگوار از حواریین
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام و بعد از ان آیہ و قال لہم نبیہم ان اللہ قد بعثکم
 طالوت ملکاً و آیہ و جعلنا منہم ائمتہ یهدون بامرنا لئلا یصبروا و کانوا ابائنا
 یوقنون رقم فرمودہ است و ازین باستنبط سے شود کہ بعثت انبیاء ظل بعثت انبیاء

اللہ واقع شدہ است و حقیر ہمیں آیات را با احتجاج و نصب و تقرر خلفاء من عند اللہ نعم
 بمرض بیان آورده ام کما سیاقی بیانها پس استبانه بخت اینان بہا ثلث ملوک و نبوی
 از سر باطل بر آیدنت بر قولہ بلکہ اہل الحل والعقد انکر قما بفعل و تدبیر خود شخصہ را بریاست
 مقرر میکردند شاہ صاحب حالی فرمایند کہ در نصب شیت وھی آدم و سام وھی نوح
 و یوشع وھی موسی و اصف وھی سلیمان و شمعون وھی عیسی کہ ام کہ ام اہل الحل والعقد بودند
 بعد انبیا خلیفہ و جانشین ایشان بفعل و تدبیر خود مقرر کردہ بودند آری اہل الحل والعقد است
 موسی کلیم اللہ سامری بودہ است کہ بجای ہارون گو سالہ را از نیابت نبوی و از رسالت
 موسوی برتر نموده خداے است گروانیدہ بود و دیوسلیمان کہ تیر صاحب علیہ شدہ
 بجای اصف بنفس ذات خودش بر تخت ریاست سلیمان تکیا گرویدہ اینست حال اہل الحل
 و صاحبان شوکت و غلبہ ام سابقہ کہ شاہ صاحب معتقد بدل و جان ایشان است
 قولہ ہمہ در اطاعت او و انقیاد و وے مے آمدند آری چنین است اما با ششانی
 مخلصین کہ قولہ نعم کاتہ عن ابیس لا غونہم انجبین الاعباد لکنہم المخلصین
 و ہمین واقعہ در امت موسوی بانقیاد سامری پیش آید کہ بخصرت ہارون غیر معدود چند نامند
 ہمہ در انقیاد و اطاعت سامری گرویدند گو سالہ وے انظلا و تقرہ بود و گو سالہ این است
 بذل اسواں از بیت المال مے فرمودہ مرکب چشمہ بود شیرین بہ مردم مرغ و مور گروانید
 مگر معدودے چند بتی ہاشم مثل شجاع ہارون سر از اطاعت خلیفہ سقیفہ بیرون
 آوردند پس کلیہ قولہ ہمہ در اطاعت او باطل بر آید قولہ پس معلوم شد کہ امام

گروا سید بن الترخیم معلوم شد بلکہ این علم من تلقا نفس خوش است قولہ اللہ
 تعمور وولما سے مردم العصر الی ابن قال القاصد فرماید انما او تعم بر ولما سے منافقین ہرگز
 لقا نمیفرماید قولہ پاتبا سید آسمانی و اقبال فلی اور ابر خلافت مسلط کنند الخ امام
 جبار ہرگز تبا سید آسمانی مسلط نہ شد بلکہ باقبال غیبی من قبل الشیطان تسلط و سے
 مستحق سے باشد و تقر امام عادل طاہر شریعت نبوی و رسول میگردد و چنانکہ نبی حکم حکم خداوند
 مبعوث میشود و تسلط و غلبہ بنبوت سے رسیدن چنانہ نایب و سے و خلیفہ او بام وصایت
 و استخلاف ممکن ہر راست میباشد لان من کان خلف الی کان الشبہ بالنبی و از انجا کہ تقرر
 و نصب خلیفہ من خالق البریۃ دون البریۃ من جمیع احوال و واضح و واضح شد پس قولہ اللہ اسمہ لا تجد
 لستہ اللہ تبدیلا مقتضی معنی صحیح است کہ درین است مرحومہ نیز امر استخلاف حکم رب الارباب
 از رسالت اب بظہور آید و ہو المطلوب و آنچه ازین مباحثی و شافقت بیان و مقدمہ و دلائل
 تو امان بقائے امر استخلاف منصوص لیسر اجماع لصوص و انصافیت و صی از اخبار رسیدہ ابراہ
 و ہم عصمت سے از حدیث اول بقولہ والمعصوم من عصم اللہ بوجہ متوازی ذکر شدن
 خلفاء بالانبیاء و موخر آمدن ذکر عصمت از ہر دو وصف و تم عصمت مرسلین با اتفاق است
 ظاہر و عیان گرویدہ پس این سیاق حدیث بقدم ذکر انبیاء و خلفاء و تاخیر ذکر عصمت ایشان
 اول دلیل بظہارت خلفاء نبوی سے باشد کہ از تقریر و نصب مردمان میرے شہود ازینجا است
 کہ او تلقا تبتیہ فرمودہ است و رحمۃ ربک خیر مما یجمعون و چنانکہ رحمۃ للعالمین رحمت خداوند
 سے باشد نہ چنانکہ خلیفہ آنحضرت مانائے او رحمت خداست کما مضی بانہ روی البیہقی فی شیب

الایمان باسماءه ان البقی قال ان هذا الامر بدین نبوة ورحمة ثم یكون خلافة ورحمة الخیرت و
در آیه تسل بفضل الله و بجزمتها و از رحمت خدا ولایت علی مرتضی است کما هو ما ثور فی حدیث
باقر العلوم علیه السلام نقل الملائکی حیوة القلوب بجهنوع خلافت حجت است و آن از فضل
مردمان که براسه خود هیچ سے آرند بهتر و خیر است و نصب امام من عند الناس از جمله آنست
و در فتح این نصب جماعی قوله نعم لاخیر فی کثیر من خواهم کافی و بس است قدر بر بعد این تمهید
سید نقل آیات قرآن مجید که در استخلاف نفس قاطع اند سپرد از م
آیه اولی در اثبات مدعا بوجه عموم و جزو مهمم چنین است ما فرطنا فی انکتاب من شیء
یعنی مفر و نگذاشتیم در قرآن هیچ چیز را چه چونکه نصب امام از جمله و عاظم اسلام و ارکان دین ملک
علامت است کما یدل علیه حدیث الثعلب و الاخبار الکثیرة من الصحاح و آخر فی برکتیه
امامهم فخر الدین الرازی فی التفسیر الکبیر تحت آیه الاستخلاف و اعماق جلال الذین
السیوطی صد کتاب الانافذ فی اثبات الخلافة و محمد الشیرازی فی کتابه الملل النحل
و البیضاوی فی کتابه المنهاج و عمدة المتأخرین فی المحدثین المتکلمین فیهم شاه و الله
فی و انک کتابه از الاله الخفاء فیه الخمسة من الاجلزة العلماء الاعلام من اهل التشریح
و الجماعه و تجر عباراتهم فی بحث الاجماع که امر است ایمنه دین و ذکر خلافت اوصیاء
نبیین لاسیما امر و صایت نائب خیر المرسلین کما هم مهمات انام و سد ثبوت اسلام است
در قرآن مذکور است قالان بدیده الصافات در آن نظر باید کرد و وقتیکه بر آید چشم آثار
غض بصر نمی باید نمود که درین تکذیب کلام الهی طرد می شود و نعوذ بالله زیرا که او تمام

ابتدا میفرماید که هر چه پیش از در قرآن مذکور است و نصب امام بوجه اهمیت در کثرت ضروری
 اینها نیست فلذا جرم در قرآن مذکور است چونکه نصب امام برود و چه است و همین امر متناسخ
 است که عند الشیوع اثنا عشری نصب امام حکیم ملک علام شیو و بر وجهیکه آن نصب بعنوان استخلاف
 و استخلاف بطریق حکم الهی می گردونه من جهت آنست که خلف پس از توجیه امام منصوص می باشد
 و در مذہب اهل سنت و جماعت تعیین رئیس المسلمین بکار کلین است نه ذمه رب العالمین
 و ما حصل هر دو مذہب آنکه بنا بر طریق قریشیه امام منصوص علیہ می شود و نزد فرقه اهل
 سنت امام غیر منصوص کما فی مفسد انبیا بر آن مجمل است که بقا ضامه فرود گذشت نماز آن
 چیز نیست هر دو استخلاف مذکور در دوم در قرآن مذکور باشد میگویم که اینها اعتباراً و استنباطاً
 بقدر طاققت بر می آرم به بنیاد استخلاف اجماعی در همین آیه که سابقاً گذشت مذکور است
 بان قال الخیر فی کثیر من نحوایم و قوله انا الامر کله لله و قوله لیس لک
 من الامر شیء و اینهمه نص صریح بکلام فصیح در ابطال خلیفه اجماعی است کما سجدی توضیح
 انفاً و استخلاف منصوص در مفصل پنجم بلکه در همین مفصل اول خواهی دریانت و هر گاه
 استخلاف منصوص من عند الله در یک کریمه مثل قوله اخلصونی قومی الایه بر آید پس بقوله
 لا تجد الله سدد و در همگان خصوصاً فی ما نحن و خیار بر می می باشد اگر چه بقصور
 بصیرت بصر و نظر نماید و در بیاب و جبال علی برین نط است که اولت بافتضای حکم
 الهی است تا خوبا کار خود را بگردان محول نمیفرماید و امر استخلاف در شرایع سلف مختص
 بذات احدیت یافت می شود حال آنکه انبیا و اوصیا و خلفاء سابقین تسبیحاً و در

در مذہب اهل سنت و جماعت تعیین رئیس المسلمین بکار کلین است نه ذمه رب العالمین

در مذہب اهل سنت و جماعت تعیین رئیس المسلمین بکار کلین است نه ذمه رب العالمین

از بی ما صلعم و از ایضه خلقا این است مرحومه بود و اندیش چگونگی شود که نصب متفکرین
 بدست و اختیار رب العالمین بود و نصب خلیفه این انفتحت لام بدست ناس اقتد حالا که
 نصب خداوندی متفکری افضلیت می باشد قدر و باید دانست که لفظ امر بمعنی خلافت اکثر
 استعمال است ابا اول کما فی قوله تعالی جعلناک علی شریعت من الامر و قوله اتیناهم نبیاً
 من الامر و رجال مجال مخلوق نیست که در امور دین راس و رئیس خود مقرر نمایند مگر آنکه
 میچونهم سازی باشد و اما ثانی پس اطلاق لفظ امر در کلام صحابه و تابعین اکثر بمعنی خلافت
 یافت می شود کما قال ابو بکر هل للانصار فی هذا الامر حق و قال فی التقیفه
 انا اذ عو کما الی ابی عبیدة و عرف کلنا بما قدر ضیت لهذا الامر
 و قال انت احق الناس بهذا الامر و قال له عمر انت احق الناس بهذا الامر
 فقال الانصا و الله ما نجدکم علی خیر الی ان قالوا نحذر ان یغلب علی هذا
 الامر من لیس منا و لا منکم فقام ابو بکر و قال فی کلام طویل فی المهاجرین الاولین
 و هم اولیاء و عترته و احق الناس بالامر بعده فقام الخباب بن النذر و قال فی کلام
 طویل لا تسموا فقال هذا و اصحابه فذهبوا بنصیبکم من الامر الی ان قال و قولوا
 هذا الامر علیهم فانتهم اولی الناس بهذا الامر و لما قیل لعلی باع فقال علیه السلام
 انا احق بهذا الامر منکم لا ابا یعلم و انتهم اولی بالبیعة فی اخذتم هذا الامر من الانصا
 و احتجتم علیهم بالقرآنة من رسول الله فاعطوکم و سلوا الیکم الامانة و لما احتج
 علیکم بمثل ما احتجتم علی الانصا الخ فقال له ابو عبیدة یا ابا الحسن انک حدیثت

لفظ امر بمعنی خلافت

وهو لا یشیر فی قریب قویک الی ان قال لا اری ابابکر الا اقوی علی هذا الامر
منک الی ان قال فسلم له هذا الامر وارض به فانک ان تعش وتقل عمرک فانک بهذا
الامر خلق وبعثت قریب قویک الی ان قال لا اری ابابکر الا اقوی علی هذا الامر
یا معشر المؤمنین انزل البیت بهذا الامر منک انتم فی موضع جده ^{الکلی} کل ما در الجوه و کتاب السقیفه ^{و انزل}
و ابن عبد البر و زرعی بن عبد بن زبیر آورده قال الامام مالک بن انس کان ابن الزبیر ^{نصراً}

من مروان و اولی بالامر منه و من ابنه رواه ابن ابی الحدید عمه حالاً بعد استدراک استعمال
لفظ امر یعنی دین خلافت نبویه متغایر آیات مستدل قاری نصب خلیفه من ایدی اهل سقیفه
بوجه آخری من باشد لهذا امر خلافت مخصوص بنص رب لعزت برآمد و از حسب
نصوص خلافت امام من عند الملک المنعم قوله نعم ست ذقک تک لهذا لیکر انی جاعل
فی الارض خلیفه الی ان قال و علم ادع الالیه کل ما ثم عرضهم علی الملائکه فقال استوبون
باسماء هولاء ان کنتم صادقین فالوا سبحانک لا علم لنا الا ما علمت انک انت العلیم
الحکیم یعنی هر گاه که گفت پروردگار تو بفرشتگان که تحقیق من گردانیده ام در زمین یک
خلیفه الی ان قال و بیا سوخت خدا آدم را اسماء تمام آنها باز بفرشتگان پیش آوردن اسماء
پس گفت خبر دهید مرا با اسماء آنها اگر شمار است گو بستی بفرشتگان گفتند که بپا که یا میکنیم
ترا ما را هیچ آگاهی نیست مگر آنکه تو ما را آموختی هر آینه تویی دانای حکمت و این آیه که همیشه تکرار
کثیر است از جمله آن در نصب امام من بالهدی العلماء و ضروری بودن علم و ثبوت
عصمت برائے خلیفه تمام نص حکم است اما اول بوجه آنکه مراد از تظیف امام دین است

نه بمعنی نبوت و همچنین نه بمعنی حقیقی پس آئینده است چه خاتم المتکلمین و عمده المفسرین
 اهل السنه حضرت غزوه لوی نیز این خلافت آدم را بمعنی اصطلاحی افاده نموده و آنرا
 قبل از نبوت محصل شمرده چنانکه در باب پنجم تحت بعقیده سوم استدلال از کتاب الله
 فرموده و در تخطیب لفقار و ایامه چنین ارشاد و بمعرض بیان آورده قوله نعم الی جاعل فی الارض
 خلیفه پس حضرت آدم قبل از نبوت امام و خلیفه زمین بود و بالا جماع مصدر گناه شد
 قوله نعم و عاصم در بدیع الفحوی این تفسیر زمان امامت و خلافت بودند در زمان نبوت
 بدلیل قوله نعم تم اجنباه و بقاب علیه هداست و چونکه قبل از آدم در نوع انسان در آن
 احدی نبوده لهذا حضرت آدم پس آئینده کسی نمیشود که بمعنی حقیقی متوهم گردد و
 خلافت و معارف نبوت بوده که قبل از آن در یافتن پس از اعتراف و احتجاج و استدلال
 شایه صاحب نیز چند تا فوائد میرین شن اولاً انصب خلیفه من عند خالق البریه که آیه
 کریمه اولاً ظاهر للدلاله بر اینست و همین ماحض نیست ثانیاً شرط امامت که قهر و
 غلبه و تسلط و تجبیر حیوش و حفظ حدود و سد نفوذ و اقامه الحجج و الاعیاد و قطع منازعات
 بین العباد و تسخیر الفعالم و تزویج صفار و غیره با سبب آنکه حضرت آدم را بوجه
 فقدان ضرورت و سامان میر نبوده تا هم خلیفه گردید از سر باطل بر آمد چه ازین
 بهیچ شرطی پیش نهاد در عین استخلاف قبل از نبوت بمقام جنت نبوده ثالثاً
 ظهور امام بقائده مصالح عباد که ضروری گفته اند کما قال تسبی فی العقائد و شارح معتقد
 ینبغی ان یکون الامام ظاهر الیجمع الیه فیقوم بمصالح العباد و لیصل ما هو

الغرض من نصب الامام لا یختص من اعین الناس الخ نیز بر باد رفت کمال
 حضرت آدم نیز بطریق چینی شرط مفتقد و آداسے مناصب خلیفہ محض غیر متعلق بوده
 بلکه بمقام حجت باد صفت امامت بمرتبه انتظار کشیدن و ورود حکم رب ذوالمنن بفرم فرج
 مصروف مانده و قبل از صدور حکم داعی خروج نکر دیده و تمام تر مصالح ظهور تا صدور حکم
 رب غفور بمحض خفا گذارشته حالانکه حضرت و سبب منصب امامت ممتاز بوده
 رابعاً آیه ثانیہ و اذ قلنا للذلائک اسجدوا لادم فجدوا الا ابلیس ابی و
 استکبر و کان من الکافرین دلالت واضح دارد که منکر امامت کافر است و سیاق
 آیات مذکورہ و آتیہ نیز سودی این معنی است کہ صدور حکم سبح و ابابلیس بعد تحقق
 خلافت و قبل از دخول حجت بوده است خامساً بعد تحقق امر امامت آدم علیہ السلام
 قولہ نعم و علم آدم و الایمان اول دلائل است کہ امام را علم جامعے باید و این اہم شرط
 امامت است و ہر اذان اسماء اجناس و انواع مخلوق و ما متعلق بہ منافع الدنیۃ
 و الدنیویہ و مصالحہما سے باشد علی ما فرمہ المفسرون و ملائکہ کہ افضل مخلوقات و در
 عصمت ممتاز بشمارے آیند بقولہم انما اعترف بقصور ان علم کہ دیدند پس منصب
 ظاهر و حکم باہر قولہ تعہد الی الذین یعلمون و الذین یعلمون حضرت آدم ہمیتہ علم افضل
 از ایشان در حال امامت قبل از نبوت ثابت شد و ازینجا و تا فائدہ دیگر بر آید کہ امام
 را افضل اہل زمانہ خود بیون و دیگرے امام را و بعلم بودن برو چہیکہ بر تمام عالم اقدم در علم
 بود۔ اما آنچه صاحب تصنیف در قبح عصمت امام عصیان آدم بین فرمودہ از ہمین آیات

تجوت عصمت ظاهر است آنچه ملائیکه وقتیکه اجتمع فیها من سیفک الدمار عرض کردند و سجا
بقوله الی اعلم ما لا تعلمون لایر و ایراد ایشان فرموده و این شعر به تیزیه انصمت نبیان و غیر طعیان
غیر معصومین از اولاد آن جناب است و افضلیت آدم بر ملائیکه بسبب علم و س با وجود
عصمت ایشان بنده طهارت و عصمت او علیه السلام است و مصدر گناه بودنش از قوله
فَعَصَا دَرَجَاتٍ مِّنْهُم مَّغْرِبٌ لِّمِمْ اولى ما اول است من شاه تفضیل فلیتر
الی تیزیه الالبیاء و الالبیاء سلم الهمدی پس چگونه می شود که شخص افضل نامی و غوی باشد
با وصف اقدیست در علم و مقبول با وجود صفت جهل منزه از عصیان و معصوم بود چه در خصوص
افضلیت و مفضولیت بر عکس میگردود و در حقیقت فلا محاله معصومیت افضل لازم اقتاد پس بعد
تعلق این استحال تاویل کریمه مانا سے آن قوله فکلوا من الطالین قوله حکایه عنهار بتنا
ظکنا انفسنا الخ لکنون من الخاسرین قوله فازلهما الشیطان واجباً فثبت
امامت آدم مع علمه و عصمه قبل النبوة علی اعتراف من الدرایه عندهم و مطلوب منها
اما ایة ثالثه از جمله خصوص خلافت کبری امامت عظمی در دین و دنیا که بحق ابراهیم خلیل الله
علیه السلام و ذریت و اولاد الهما سلام الله علیهم الی یوم القیام نازل شده قوله تعالی قال الی جا
للناس اماما قال ومن ذریتی قال لاینال عهدی لظالمین است یعنی گفت
او نعم شانه بنجایس خود که تحقیق من گرداننده ام ترا امام براس مردمان خلیل الله گفت
که از ذریت من امام خواهی کرد فرمود او نعم که عهد من بظالمان نخواهد رسید استی قوله الی جا علیک
نص بالحقم است بر استخلاف امام من الله و این مانحن فیه است و این آیات مفید عصمت

آمده است که ایاتی بیانه قوله للناس امانا حسب منطوق کلام بمعنی پیشوا سر و مان
 حسب عرف خلیفه مسلمانان و امیر مومنان و امام زمان است پس این امامت مغایر
 منصب نبوت است چنانچه امام فخر الدین رازی در تفسیر کبیر و قاضی عضد الدین حسب
 مواقف و ابوالعلا شلح مواقف و واحدی در تفسیر خود بسند سدی و صاحب کشاف
 علامه ششزری و محشی عقائد الاسلام فاضل خیالی و صاحب نیل المرام من تفسیر آیات الاحکام
 محدث الزمان صدیق حسن خان القنوجی البخاری قائل شده اند که امامت مذکوره آیت
 عنیه نبوت است و مناسب مقام عبارت مختصره نیل المرام که در تفسیر قوله لانیال
 عمدی آورده بخیر اقام است قال لانیال عمدی لظالمین اختلف فی المراد بالعهده فقیل
 الامامة وقیل النبوة وقیل عهد الله امره وقیل الامان من عذاب الاخرة
 والاولی ظهر کما یفیده الشیخ المنذری یعنی در معنی عهد او تعام اختلاف است بعضی است
 و بعضی نبوت را و بعضی امان از عذاب آخرت را گفته اند و معنی اولی که امامت است بنا بر
 سیاق ما قبل آیة اظهر است انتهى و سیاق که مفید معنی امامت است همین لفظ امانا است
 بنا بر عصبه بنی اظهر شده که امام الناس بمعنی خلیفه المسلمین است نه مراد از ان بنی و رسول
 رب العالمین و هو المطلوب و قوله من ذریتی دلالت میکند بر سیاق آتی جامعک که آنک
 جامع ذریتی امانا فرموده و این موکد استخلاف من الله است و قوله لانیال عمدی لظالمین
 متنبه عصمت امام و خلیفه امام است و این جمله خبریه واقع شده است نه انشائیة تا آنکه کلمه
 است خود را مکلف استخلاف پندارند و جمله خبریه بودنش اول دلیل است که چنین واقع

نخواهد شد و وقوع جوارش و امور بدست خداوند غفور راست امام معنی ظلم اهل لغت گفته اند
 به وضع الشی فی غیر محلّه و این معنی صحیح نوب معاصی و منکرات و منہیات و کفر و ترک را شامل
 است پس ظالم لامحال غیر معصوم است و غیر معصوم ظالم است چنانکه شیخ بافاضل مقدار
 رحمة الله علیه الی یوم المیعاد افاده فرموده قال الرابع ان غیر المعصوم ظالم و لا شیئ
 من الظالم بضالّح للامامة فلا شیئ من غیر المعصوم بضالّح للامامة اما الضعف
 فلان الظالم واضع الشیء فی غیر موضعه و غیر المعصوم كذلك و
 اما الکبریٰ فلقولہ تعالیٰ لا ینال عهد الظلمین المراد بالعهده عهد الامامة لذلک لای علی
 ذلك انما یعنی غیر معصوم ظالم است و نسبت ظالم سزاوار امامت پس نسبت غیر
 معصوم سزاوار امامت انتهى بخصه علی شکل الاول و امام رازی بهر گاه درین آیه عصمت
 متعدده بافاده سیاق آیه دیده تا چهار در صد و نهم عهد گردیده تا هم خلاصی نیافته بشوق
 امامت اعتراف فرموده بانه قال المراد بهذا العهد النبوة او عهد الامامة فانما
 الاول ثبت المطلوب انکان بالثانی فلذلک لان کل نبی لابد ان ینبأ بان یومئذ یقرئ علی
 جمیع النبا و یدل علی ان النبوة لیکون بدنیاً انتزاعی یعنی مراد ازین عهد یا عهد نبوت است یا عهد
 امامت اگر اول است مطلوب ما که اثبات عصمت نبی است ثابت شد و اگر مراد از
 عهد امامت است او همچنین است براس آنکه هر نبی لامحال امام است که اقتداء با او
 مینمایند پس این آیه بر هر تقدیر و لایست میکند که نبی مذنب نخواهد شد انتہی بخصه و بهر گاه
 بطریق لغت دریافت شده که ظلم وضع شده در غیر محل خود میباشد پس هر ذنب

و گناه ظلم است و غیر معصوم اگر چه مسلم و مؤمن و مؤمن و صالح و متقن باشد اما غیر معصوم از اول او ان تکلیف تا آخر عمر خالی نمی ماند سوار کان الذنب عمداً او سهواً لهذا و ظالم است ضرورتاً و معصوم از ذنوب صغیره و کبیره عمداً باشد یا سهواً امیر او منزه است اما صاحب موافقت بر اسے ابو بکر بدعوی اہلبیت امامت ابرار از ظلم فرموده گفته است باز قال قام الدلیل من محاصر علی ظلمه بانہ رابعها نفی ہلینہ الامانہ عن ابی بکر و جوہ الاولیاء نہ کان ظالماً و قال لا ینال عہد الظلمین بیان کونہ ظالماً انہ کان کافراً قبل البعثہ و الکافرون ہم الظالمون فحصر الظلم فی الکافر الی ان قال فی جوابہ لا نسلم کونہ ظالماً بقولہم کان کافراً قبل البعثہ لان الظالم من ارتکب معصیۃ تسقط العداۃ بلا توبہ و اصلاح فمن امن عند البعثہ و اصلاح حالہ لا یکون ظالماً انتی یعنی ظالم آنست کہ مرتکب معصیت شود و چون معصیتش مسقط عدالت باشد و توبہ نکند و اصلاح حالش نہ نماید و ہر کہ بزبان بعثت ایمان آورد و حالش رو باصلاح آید ظالم نمی ماند انتہی بلخص جوابہ و ما حصل این جواب آنکہ لفظ ظالم کہ از مشتقات است بر حد و ش ظلم و لالت میکند زید ہما وقت ضارب است کہ ضرب از و صادر شود و در جمیع آوان قبل و ما بعد آن پس ابو بکر در زمانہ جاہلیت کافر بود و بعد از بعثت آنصقہ توجہ اسلام آوردنش متفقہ شد حالاً انصاف بظلم صحیح نیست و رفع این شبهہ بدو وجہی نماید باید دانست کہ مصدر رسید باعتبار معنی شہوتی و حدودی سے باشد مثل سمان کہ شہوتی است و کلام

که حدوثی است شخصی که متصدی ایمان مع الشرائط واللوازم گردید و متکمل الایمان شد در آن وقت و بعد آن بحالت یقظ و نوم و قیام و قعود و موشی و اشتغال بالامور ضروری و موسبت صفت ایمان از دو گانه منفک نیست حال آنکه در هر زمان از آن سه مذکور خصوصاً و آن نوم از تصدی ایمان آوردن و از اشتغال شرائط و لوازمش معری است و کلام و قیام از دو صادر شد تکلم است بعد از آن اثر تکلم نمی ماند و آن صوت به ترتیب الفاظ موضوعه است پس اول مبدی قاره است و ثانی غیر قاره اما اول بفرص ظلم مبدی غیر قاره میگویی که هر دو از ظلم کفرست و کفرش بعد بعثت زائل شده این زوال باستحقاق حقد و مار و اموال ظالمین را می رساند نه آنکه از اثر ظلم و اربانند و تقرب مقربان سزاوار نماید زیرا که تعلیق عدم مثل بود صفت ظلم شمولیت است پس ظلم غلامه موثره عدم مثل امامت است کما افاد به سید العلماء فی حقیقه السلطانیة و میسلس آنکه آفتاب چنانکه موثر حرارت است بعد مرور و ظل موثر حرارت نخواهد ماند اما تاثیر ما قبل در که هر گاه متاثر تحت آفتاب بوده از متاثر بر طرف نمی شود بلکه تا ویر باقی می ماند حتی که روز با و شهر با از اثر حرارتش مبرض مبتلا می باشد اگر چه بعد از مرور و ظل طلاق موثر بر آفتاب بمقابله متاثر معین صحیح نیست ازین ممر اثر مخصوص ظلم بعد اسلام آوردن نیز میماند و آن عدم مثل امامت است کما قال الله تعالی الزانیة و الزانی فلجلدا و کلوا حد منهما ما نذجلده و السارق و السارقة فاقطعوا یدیهما حال آنکه تا و سرقه از مصا و غیر قاره اند اما اثر ارتکاب آنها اگر چه توبه و انابت نمایند شرفاً ساقط نمی شود و آن جلد و قطع یدست همچنین حکم ظلم است که اگر خود زائل شود و لکن اثر آن

که عدم نیل امامت بدستور باقی میماند و این اثر مخصوصاً بمقابل نیل خلافت میباشد
 نه آنکه متاثر از ظلم تقصیلات و مراحم و در عدم نیل مراد باشد اما ثانی آنکه ظلم در اینجا از مصداق قاره
 و ثبوت است بوجه افاده عموم معنی آن که هر مذنب ظالم است بوجه صادق شدن
 وضع شئی غیر محله بر ارتکاب ذنوب و عله ذنب اگر در ذنب راسخ و قائم بود فلا جرم
 اطلاق و انصاف آن ذنب باومی یقیناً در جمیع احیان و آوان صحیح است و توضیح
 این مرام اینکه خداوند تبارک و تعالی چنانکه مشرک و کافر و جابر را ظالم گفته است همچنین
 فایزین و منتهزین و قاعدین و مخلصین و مبارک جهاد را ظالمین فرموده است و عله قرار و انضمام و
 قعود و غیر با صحن و بسزوی میشود یا آنکه عدم رسوخ ایمان و این لامحاله مانع نیل امامت بالبداهت
 است و آن از صفات قاره و طبیعت انسان میباشد زیرا که صفت جبر و جبریت باشد قرار و ثبوت
 آن معلوم است چه امر فطری و جلی حس و شئی غیبتی که می شنود و لغت مؤید این اطلاق
 است و قرآن بران تاطق است **عَلَى الْاِطْلَاقِ كَمَا فِي قَوْلِهِ تَعَالَى لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ**
اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يَعَذَّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ قال صاحب هذه الفارقة قيل ان الله صلح
 الذين انهموا يو احد وكان فيهم عثمان بن عفان فزلت هذه الآية فكف عنهم التوبة
 وقال التعليل في تفسيره اختلفوا في نزول هذه الآية مع عبد بن مسعود و الله صلح
 يدعو على النبي من اصحابه يو احد وكان عثمان منهم فهما الله نعم عنك بنى شارح
 صحيح بخاری صاحب عمدة القاری و اول التفسيرين تعليلي رواية كروه اند و تفسیر این آیه
 که اصحاب مفرورین یوم احد را حضرت رسالت بدو عاف نمود این آیه در نسخ سبب ایشان

نازل شد و تفسیر فی آیہ مذکورہ چنانکہ گفته اند اینکہ نیست ترا ازین کار چیزی یا بمهر بانی بازگردد
 برایشان یا عذاب کند ایشان را زیرا کہ آنهاست گارائند و ستاوش بر طبق روایت ایشان غیر ازین
 ظاہر نیست کہ بر ضروریں مہربانی شود یا عذاب بہر نوع ایشان ظالم ہستند از طریقہ ظلم بہر دو حالت
 روگردان نخواہند شد و این مقام بر استبر از ظلم آنها دلالت میکند و قولہ او توبہ بسم رافع اختلاف
 است زیرا کہ بدعا فرمودن حضرت رسالت بر غیر ضروریں ازین قول ظاہر نیست چہ بازگردیدن
 بشان کفار صحیح نمیتواند شد چہ کہ سابق از کفر مسلمان نبودند و حدیث ابن مسعود و عدم سند قول آخر
 سو کہ برانست و فرار عن الزحف الامحالیہ وضع شد فی غیر محال است و قال اللہ تعالیٰ فی المتاؤنین
 بالقعود و القاعدین عن غزوہ تبوک لو خرجوا فیکم ما زادوکم الا خبالاً و لا اوضعوا
 خلاکم بیغونکم الفتنہ و فیکم ساعون لہم و اللہ علیہم بالظالمین قال اللہ تعالیٰ فلما
 کذب علیہم القتال تولوا الا قليلاً منهم و اللہ علیہم بالظالمین از شان نزول آیات
 مذکورہ ثابت است کہ مخالفین آنها مسلمین بودہ اند کہ در آیہ لو خرجوا صحابہست تا فریق مذکور اند کہ از
 جنگ تبوک طلبان دن نمودند چہ استیدان کفار غیر ہر لوط است و در آیہ اخری قولہ کتب علیہم
 القتال دلالت دارد کہ مخالفین بکفبت قتال کفار با مور شدہ بودند خود ایشان کافر نبودند پس ہما
 متاؤنین و قاعدین اہل اسلام را خداوند تعالیٰ ظالمین خواندہ بعلمت جہن ایشان یا عدم وثوق
 آنها بہ ایمان و اگر صفت جہن جدوتی و غیر جدوتی ہم بود تا ہم میگویم کہ از عادات شیوخ واضح
 است کہ جہن از خاصہ و از طبیعت خالی شان بودہ گاہی مفارقت از ایشان نگردہ نہ آنها این
 صفت نفوس خود شانہ انفکاک حسبہ اند نہ در عہد رسالت نہ بعد از ان در از منہ خلافت

تس که هیچ غزوه و هیچ سرپیخت که جناب آنها رفته فرار نکرده باشند یا دست قتل و قتل
خودشان نبسته باشند و در عموماً خلافت خود با جهاد و بانفسهم خود فاعل الهی که جانی فرموده باشند
پس صفحین و خشیه قریب که علة فرار و هرب و هزیمت است از فطرت ایشان اعلی و اطهر است
نباء علیهم السلام ایشان بنص قرآن اوضح و ابر و آنچه فاضل خیالی در حاشیه قول و لا یعزل الامام
بالفسق گفته لا یقال بل یعزل بقوله نعم لا ینال عهدی الظالمین فان التیل بمعنی ^{صول}
و هو انی ابتداء و زمانی بقاء لا تا نقول الوصول بالمعنی المصدر امرانی لابقاءه و انما
الباقی هو الوصول بمعنی الحاصل بالمصدر و مدلول الفعل حقیقه هو الاول
انتی یعنی منزول شدن امام بقبح نیست بلکه معزول شدنش بقوله لا ینال عهدی الظالمین
دور و رفع دخل میگوید اگر گفته شود که هر گاه که امام ظالم بود چه ایام است رسانیدند درین خوب
بدقت نظر آورده که وصول ما است که بمعنی مصدری است امرانی است بقاء و استمرارند
پس بوقت حصول ظالم نبود و وصول بمعنی حاصل بالمصدر که قرار امامت است در آن وقت
اگر ظالم شود پس معاذ و آیه منع آن نیست انتی بلخصه میگویم که استدلال آوردن بر ایفاء امام
بعدم فسق و معزولیش ازین آیه کریمه دلیل روشن است که مراد از عهد امامت غیر نبوت
است و احتجاج بوصول بمعنی مصدری و حاصل مصدر و آنی و فانی و باقی بعد نبوت
ظلم فطری شیوخ و عدم وثوق ایشان در ایمان بوجه توالی فرارت از توجیهات سبک
و تشقیقات تنگ بیش نیست قبل از آن در حاشیه قول فقیر المعصوم لا یزال من یكون
ظالماً گفته ان الظلم المطلق اخص من المعصية لان المعصية علی غیر علیها ایضاً و ان یزاد

بالعهد الا لایة عبد النبوة علی ما هو اکثر المفسرین یقولون مطلقاً از معصیت اخص است
 که آن تعدی علی الغیری باشد فقط و گاهی جواب داده میشود که مراد از عهد در آیه عهد نبوت
 است بنابراین اکثر مفسرین اثنی و این ادعا که ظلم مطلقاً منحصراً از معصیت است
 محض تقاضای جودت و ذکاوت و ذهانت خیالی است که تصرف در معنی لغات
 فرموده مگر اینکه گفته شود که بزرگان ایشان ترفیقات در احکام شرعی و تصرفات در عهد او
 تعم نموده اند خیالی را تصرف در معنی لغات نمی رسد و در نه ظلم مطلق که موضوع قضیه
 طبیعی است تحقق فرودما تحقق نشود و جین و فرار اکمل فراد ظلمی است که مانع نیل امامت
 است و این بالضرورة شیوخ ثلاثه بوده و باینقرار فرد واحد که کفر سابق است اتقار جمیع
 افراد که تعدی علی الغیر و عطف خود افراد ذنوب کثیره و معاصی خطیره است منافی نمی شود
 و هرگاه تحقق جین که در اینجا سخن فیماست بجا مانده و از ازاله کفر منقعی نگردیده و بالاتر از آن
 عدم رسوخ شیوخ در ایمان ثابت مانده و زوالش بوثوق آن نشده پس ظلم مطلق هیچگونه
 از حریم قلوب ایشان بدررفته که نیل امامت را جابراً تو انکفت و میدانی که ظلم به هیچ گونه اخص
 از معصیت نمی باشد چه هر معصیت نوعی وضعیست فی غیر محله است و همین معنی ظلم است و بدین ترتیب
 ظلم و معصیت نسبتاً تساوی دارد و بلکه ظلم اعم از معصیت است چه عرفاً شرک و کفر بالاتر از
 معصیت متداوله است و کلاً هر ظلم فت ربر و آنچه بنا بر اساس اکثر مفسرین عهد محمود را بگویند
 دانسته خلاف افاده خودش است چه بعد ازین با استدلال همین عهد بر مغزولی امام محبت آورده
 کما مضی و تفسیر بالبرایه غلط و فاسد و زین کاس است قال الله تعز فاما الذین

فقلوبهم زینغ فیتبعون ما تشاہد منہم ابتغاء الفتنۃ وابتغاءنا ویلہ وما یعلم تاویلہ
 الا اللہ والراسخون فی العلم حالہ بدریافت رسیدہ کہ تفسیرین مذہب
 فاضل خیالی باتبغار زینغ قلبی تفسیر آیات بالراسے فرمودہ اندازینو جو نیز براسے ایشان
 اعتمادی عنیت و بمقابلہ خصم حجے نحو اہد شد فافہم۔ وارحملہ نصوص خلافت کبریٰ
 و امامت عظمیٰ من عند اللہ کما ہی فی المواقف و الصواعق و تاریخ الخلفاء قولہ نعم است محمد
 اللہ الذین امنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنہم فی الارض کما استخلف الذین
 من قبلہم ولیکن لہودینہم الذی ارضے لہود لیبذلہم من بعد خوفہم امنا
 یعدونہ و لا یشرکون بشیاء من کفر بعد ذلک فاولئک ہم الفاسقون یعنی وعدہ کرو خداے
 تعالیٰ شانہ انانکہ ایمان آور وہ انداز جملہ شما عمل صالح و شاکستہ کروہ اندہ ہر آئہ خلیفہ گزارد
 ایشان را در زمین چنانکہ خلیفہ گردانید خدا تعالیٰ آمانت کہ پیش ازان بود و ہر آئہ ثابت
 ساز و وقوت و ہدیراے ایشان دین ایشان را آن دینیک پسندیدہ است مرا ایشان را وہ ہر
 بدل و بد ایشان بعد از خوف ایشان از اعدا رہا من عبادت من کتد و چیز شریک با من نکیند ہر کہ بعد از آن
 رو گردانی نماید پس انان فاسق اند قولہ لیستخلفنہم در ایفا معنی مراد کہ استخلاف من اللہ است مخصوص است
 وہمین مدعا در نی مقام است و بس اما در مصداق موعود دین ما بین فریقین اختلاف است
 بلکہ اجلہ علام فرقتہ شیعہ و رین آیہ از معنی خلافت مصطلحہ حسب سباق آیہ کریمہ و دیگر آیات
 قرانیہ انکار کردہ اند کما یاتی تفصیلہ فی المصباح التاسع اما در نجای تسلیم خلافت مصطلحہ مناسب
 این مواقع مے نگارم کہ خلافت سابقہ چنانکہ ذکر آن بنا بر استخلاف من اللہ در قرآن است

بِحکم انی جاعل فی الارض خلیفہ و قولہ انی جاعلک للناس اماما و قولہ سنشد
 عضدک باخیک و یجعل لکم سلطانا فلا یصلون الیک کما کلام
 براسے حضرت آدم و حضرت خلیل چنانکہ و ریافتے و بحق حضرت ہارون چنانکہ اور اگر کس نے ہی
 نمودن و ظاہر شود و استخلاف ایشان چونکہ بفعل اجماعی نبوده بلکہ من قبل اللہ واقع شد و بود
 و امارت شیوخ ثلاثہ من عند الناس حادث شدہ است لهذا تطبیق این آیہ بخلافت
 اتہا سراسر حرج است کہ حصول حقیقی در آن ممکن نمے شود و بہر چند کہ تحقیق مفاد این آیہ
 در مفتاح نہم بتدقیق اینی خواهد آمد انشاء اللہ اما فریضہ محتاج این احوال حضرت استظار کشیدن
 نذا و لهذا نقص توفیق خلافت پیر عتیق بکلام رشید بجزوہ بیان حقیق سے آید مخفی نماید کہ
 خلافت مصطلقہ بدو قسم است لغویہ و مصطلقہ بمعنی اول خلیفہ از پس آئینہ را گویند و
 بمعنی ثانی جانشین و وصی و ہم بمعنی ملک و سلطان است و این ہم بدو وجه متصل یکے
 خلافت الہیہ کہ شرف رسالت و نبوت حضرات انبیاء را رسیدہ کہ سیاقی شواہد دیگری
 خلافت نبویہ کہ باوصیاء مرسلین حکم الحاکمین عطا گردیدہ پس اگر در آیہ کریمہ وعدہ خلافت
 لغویہ یا الہیہ است پس علم توفیق باطل پیر عتیق کہ امارتش در سقیفہ مقرر گشت بالتحقیق غیر
 حقیق است و سلسلہ نبوت قطعاً منقطع شدہ و این خلافت الہیہ غیر بچوشت عنما و غیر بدعوات
 و اگر مراد از ان خلافت نبویہ است پس آن بلا استخلاف مستخلف عننا و لغت و سیاق تطابق
 آیہ نوعی صحیح نمے شود و خلافت پیر عتیق از استخلاف مستخلف منزہ و میرہ بودہ بنا بر علما
 این وعدہ خلافت بخلافت شیوخ ثلاثہ منطبق شدہ نیست اما توضیح سیاق

کرمی بدو وجاست اولاً قوله کما استخلف الذین من قبلهم واحوال استخلاف سلف دریاست
 که من عند الله منصوب شده اند تقریر من عند الناس را داخل نبوده نه در نصب دیگر اوصیاء
 و اولیاء مرسلین اجماع اهل الحل والعقد واقع گردیده کتب سیر انبیاء و شایه این مدعا است پس
 است نیز بر طبق استخلاف سابق و بر سنده حضرت خالق می شاید بازه قال لا تجد سنیته
 تبدیلاً و بر طبق حمل معنی خلافت بنویس درین آیه از معاد کما استخلف الذین من قبلهم سیر من شد
 که او نعم در انهم سابقه نیز اوصیاء مرسلین را بمنزل استخلاف من عنده محین میفرمود پس این آیه
 در اثبات استخلاف سلف و خلف نص ظاهر و دلیل باهر است ثانیاً از قول نعم من بعد
 خوف من الله واضح و لایح میشود که مستحق این کرامت ایثار سیدگان و خوف زدگان از جور کفار
 اند چنانچه قریش که از قبیل بنی هاشم رسم موافقت و موافقت و منا کت و خرید و فروخت
 ترک کرده بودند و در ایثارسانی و دقیقه فرو گذاشت نه نموده بودند تا آنکه قبیل موصوف
 خائف و ترسان و رعیب ابو طالب چندین سال جاگزین مانده و همراه ایشان کسی از
 بنی تیم و بنی عدی نرفته و گاهی پیر عتیق از اهل مکه بخت هلاکت مهاجرت نفرموده تا آنکه
 مصداق کرم طیب بوده بخلاف مذکوره فائز باشد فعلی و لک حل استخلاف من عند الله
 بر تصرف مردم کردن صرف عن الظاهر و از منطوق کلام عن غض بصر و عزل نظر فرمودن و
 محض حمایت اهل سقیفه نمودن است و الباقی سیاقی و آنچه از استخلاف فی الارض و از
 ممکن ادعای تسلط و مملکت بوجه فتوح در زمان شیوخ میدارند و تسلط و غلبه و قهر
 را از دست خود میفرمایند مغالطه محض است چه از چنین فتوح و تسلط بلکه پیش از آن در وقت

خلیفہ جو رعباسیہ و امویہ و دیگر ملوک عجم حاصل شدہ است و باتفاق حکمرانی ایشان
 بر بنا خلافت من التمدن بودہ و اگر خلافت راقی الارض نمیفرمود و امر خلافت اخروی ورنہ
 امامت سماوی و تمکن ہوائی و امی نمود بلکہ تمکن دروین براسے اقامت صلوة و امر بالمعروف
 و نہی از منکر بطریق ظاہر الدلائل بودن آید و انی ہدایہ ان مکتاہم فی الارض فاموا الصلوة
 و انوا الزکوۃ و امرا بالمعروف و نہوا عن المنکر ظاہر و باہر است و این امر نبی در زمان خلیفہ
 ثلاثہ از حضرت علی رضی عنہ در جمیع رطب و یابس از مسؤلات و فصل قضایائے مخلوقات
 و تعلیم سنتہ و کتاب و شکلات شرعیہ و محصولات مسائل و بیہ کہ حقیقتہ امر بالمعروف
 و نہی عن المنکر بود جاری میگردد و این عہدہ نبوت و منصب رسالت است کما قال اللہ
 تعالیٰ فی حق نبیہ الکریم الذین یبعون الرسول الذی الایمان الذی یجدونہ
 کتوبا عندهم فی التورۃ و الانجیل یا مرہم بالمعروف و نہما ہم عن المنکر الایمان
 و خلقا ثلاثہ از انہما جاہل و محض عاقل بودند آرسے تلویح و تلویح در قولہ فی الارض بمعنی تسلط
 جمیع کتاف عالم با فادہ لام استعراق الارض میتواند شد و این تسلط و تصرف جمیع اقطار از
 بدو احیان حکمرانی اول و ثانی تا غلبہ و استیلا بر امویان و عباسیان کہ بر دست ایشان
 باجماع اہل عمل و العقیدت کافۃ الناس لظہور انجا میدنمی شدہ نظر بر ان حضرت
 اہلسنت نیز این تسلط عالم را طوعا و کرہا فائدہ انطباق معنی استعراق و در زمان بعثت
 اقرن صاحب الامر و الزمان موعود و استند و ہوا المطلوب و از حلقہ نفوس خدات
 اوصیاء مرسلین قولہ نعم است قال موسیٰ لایخیر ہرون اخصی فی قومی الذین

یعنی گفت موسیٰ کلیم اللہ پادار خودش ہارون کہ تو خلیفہ من باش و قوم من دین آید و
 اختلاف نبوی نص قطعی است و بیچ شائبہ تقریب نصب خلیفہ نبی اللہ من عند البرایا از آن پیدا
 نمی شود نہ این خلافت محتمل بمعنی نبوت است چہ بعثت من عند البنی تمیذوا نڈش
 و ازینجا است کہ حضرت ہارون بعد حصول خلافت موسیٰ جامع خلافت الہیہ و نبویہ
 شدہ چنانچہ بلاجمی و شرح نصوص احکم و نقد النصوص و علامہ داؤد قیسری در مطلع
 نصوص احکم فی معانی احکم صراحت این معنی فرمودہ اند کما قال لقیصر الامامہ اسم من
 اسماء الخلفاء کما قال فی حق نبیہ ابراہیم انی جاعلک للناس اماما ای خلیفہ
 علیہم اما بواسطہ نبی و بلاواسطہ کالنبی و القسمان ثابتان فی ہارون و کن اختصت
 بکلمۃ اما الاول فکونہ خلیفہ موسیٰ کما قال خلفنی فی قومی اما الثانی فکونہ
 نبیا لک ان قال فقویت فسبہ الامامہ الیہتی بقدر الحاجتہ و صرح بہ الجامی بافاؤد
 تامیہ زائد منہ یعنی امامت یک اسم از اسماء خلافت است چنانکہ در حق خلیل فرمودہ للناس
 اماما ای خلیفہ برآنها یا بواسطہ و ہر دو قسم در حضرت ہارون ثابت است یکے نبوت ثانی
 خلافت پس قومی شد منصب امامت و بے بخت نبوت او انتہی ملخصہ مخفی نماذکہ اختلاف
 اوصیاء من عند الانبیاء بحکم خداوند جل و علی از حضرت آدم تا عیسیٰ مریم متداول ماندہ
 چونکہ ذکر شمائل و سجا یا خصائل و مزیار ایشان در قرآن خیلی مختصر و بسیار مجمل واروشدہ حتی کہ
 احوال و اذکار اکثر انبیاء بقولہ و سلام نقصہم علیک بذکرہم نیاید تا بصراحت ذکر اختلاف
 ایشان چسبہ معذراستناط حال و صابیت و نیابت آنها از قرآن مشکل است اما ذکر

استخلاف حضرت موسیٰ و دیگر انبیاء نبی اسرائیل بغیر تفصیل علی قدر ذکر ہم ہوا ضعیف شدہ
 موجود است کہ ہر یکے آیہ را اگر علیحدہ بشماریم نکھلاہد و آیات را کہ درین مفتاح آوردم
 کفایت میکند و دیگر آیات ضمیمہ و آتیہ از قدر معمول فاضل میشود و آنچه آیات مشحونہ الاستخلاف
 و مضمونہ النصوص در قوم موسیٰ بنظر قاصر آمد و واژوہ تاملے باشند اول آیہ و اجعل
 لی وزیراً من اہلہ ہارون اخی اشدد بدان روی و اشکرکے فی امرے
 و این طلب وزارت از رب العزت در اہل خودش کہ در قصہ رسالت بطرف فرعون
 آنوقت وارد شدہ غیبہ استخلاف من عندہ تعام است چہ وزارت انبیاء و مرسلین و تنویح
 سلاطین نبودہ بلکہ مقصود از وزارت ہمان نیابت نبویہ است پس ازینجا ظاہر گردید
 کہ خلیفہ و وزیر انبیا گردانیدن ذمہ خالق البرایا است و نفاذ و تقرر ایشان از دست پیغمبران
 محض تعین حکم از سوی سبحان است چہ ہمہ قول و فعل آنها بطریق ماموری از حضرت باری میباشد
 و وہم آیہ سنشد عندک باخیک و نجعل لکما سلطانا فلا یصلون الیکما الایہ
 است و ظاہر این وعدہ الہی بطریق طلب حضرت موسیٰ وارد شدہ است پس اگر حکم
 الہی کہین در تقرر تعیین نائب نہیں و خللی نمیداشت و در نصب و تقرر او تعہد ہرج و مرج و
 مفاسد و فتن رومی و او او تعہد شد عندک کہ مراد از ان نیابت براسے حضرت
 ہارون است ہر گز ناپہنچین ظلم و فساد نکند و انہی نمود و جاسے مقرر نمے ساخت کمایا
 بیانتا سوم آیہ و جعلنا معہ اخا ہر و وزیر است کہ این آیہ محتوی باقیاعے وعدہ
 مذکورہ است و سیاتی بیانتا چہا رم آیہ اذہب انت الخولک پایاتی است

آیات نبوی در استخلاف و در
 حضرت موسیٰ

که در تقرر و ناموری هارون بمعیت و بواسطه حضرت موسی ولالت بالنص وارد چشم آیه
 اولی هدایه فارسل الی هارون وهم علی ذنبا فاحسان یقتلون است که این آیه تحت المناد
 بآیه اولی است چه قوله فارسل مفید تقرر و نصب بالنص است ششم آیه قال کلا فادها
 با یا انا انما معکم مستعمون است چه قوله فادها بحق هارون بتبیت کلیم الی در خبر نیابت
 هارون است بوجه خطاب بحضرت موسی که حکم معیت بلا واسطه بحضرت هارون نرسیده
 پس مفاد آن بهلن خلافت و نیابت است هفتم آیه استخلاف هارونی در قصه اخذ تورات
 است که ازین آیه قال لانی هارون اخلقنی فی قومی واضح است هشتم آیه وجعلنا من
 ائمة یهدون بامرنا لیا صبرا و کانوا با یلنا یوقنون است کما یالی بیانیه - نهم آیه
 ومن قوم مو انذیه لیلو بلحقن بدیدلون است و هم آیه و قطعنا اثنا عشر اسباطا مما
 است و توجیه نیابت در اسباط بتوفیق آیه و بعضا من اثنی عشر نقیبا ظاهر میشود کما یبحی بیانیه
 و بضرورت مقام تنبیه بنیام قیل العلامه محمد بن طلحه الشافعی فی مطالب السؤل الوجه الثالث

(اس من وجوه عدو الایمه باثنی عشره) فی قول اللہ تع و قطعنا هم اثنا عشره اسباطا مما
 فجعل الی اسباط الهداه الی ائمتی فی نبی اسرائیل اثنی عشره فتکون الایمه الهداه فی الاسلام
 اثنی عشره ائمتی و هم آیه و اخبر هارون هو اخص منی لسانا فارسله معی و ا یصدقنی
 اذ اخاف ان یکذبوا است که حضرت موسی در امداد خود و تصدیق دعوت خود هارون را از
 خدا خواست و بلا نصب او نعم بر او در خود راه راه خود بنبرد قوله فارسله معی و ا لیم مفید
 تقرر و نصب است یازدهم نجعلهم ائمة و نجعلهم الوارثین است کما استکرنا

انقاد و آرد ہم آید و لغبتنا منہم اثنی عشر نقیبا است کہ در تقرر نقبا حضرت موسی واروشده
 و پیغمبر صلعم در عدد خلفا خود درین است بعد و ایشان تشبیه داده چنانچه روایت مستفیق
 علیہ صاحب صواعق محرقه از ابن مسعود آورده اند کہ سئل کم تمکک ہذہ الامۃ من خلیفۃ
 فقال سلنا عنہما رسول اللہ صلعم فقال صلعم اثنی عشر بعد و نقبا بنی اسرائیل و امر
 مشابہت در عدد و ما بین خلفا پیغمبر صلیب بالنقبا بنی اسرائیل اشارہ کافی است کہ
 نقبا موسی چنانکہ من عند اللہ بودہ اند ازین ہمہ خلفا پیغمبر صلعم من عند اللہ تعالی
 منصوص و منسوب تو اہند شد این عدد و خلفا حضرت ختمی مرتبت با وجود عرق ریزی
 اکابر اہلسنت در غیر ائمہ طاہرین از قبائل تمویہ و عدویہ خصوصاً امویہ بوجہ جعلی لا علمی
 شیخین و شاعت اعمال امرائے نبی امیہ نیکے شود و آنچه بر صحت خلافت شیخین و
 ذوالنورین و دیگر ائمہ جو رجحت اجمال امیدارند این تمعہ بیش بہا و گردن جمیع جبارہ نبی
 امیہ و بنی عباس از مہج بودن سائر جماعت اہلسنت و جماعت از علماء و فضلاء و فقہاء و
 محدثین و ائمہ اربعہ و اہل فقیہ و قضاة و حفاظ اخبار جمائل بودہ و بیچک فریبہ از اہل
 اصحاب و تابعین و تبع تابعین در عمو و آتھا انحراف از بیعت جبارہ نفرمودہ است
 بلکہ رسن بیعت خلافت در دول امویان و عباسیان از عدد مہود خلی و در از گردیدہ
 باہرین ہمہ جماعت عدو ائمہ اثنی عشر ہم نرسید حالانکہ اخبار و احادیث مستفیق علیہا
 در عدد ائمہ و خلفا این است در صحیح انکھا یا ثور ہستند فافہم و از حمله نصوص
 خلافت اوصیاء مرسلین من عند اللہ قول لعم است و الذین یقولون بتاہب لنا من

از واجبات دنیا ناقرة اعین واجلنا للمتقین اماما یعنی آنانکه میگویند که
 رب ما براسه ما عطا فرما از و اج ما و فرزندان ما و روشنی دیدها و یگردان ما را از براسه
 پر سزگار ان پیشوا سے قوله وجعلنا للمتقین اماما ما نحن فیست چه طلب امامت از حضرت
 باری بخو یک طلب عطا سے فرزندان واقع شده در حالیکه این عطیه بغیر واجب حقیقی
 و خالق تحقیقی با اهل السجل و العقد متعلق نمیشود بقوله جعلنا بر نفس فرمودن دلالت میکند
 پس نظم کلام سابق که سبب لنا است و بافعال مردم نمی منسوب نمیشود مودی معنی
 صریح استخلاف از حضرت رب الارباب است و هو المطلوب و پیشتر دعای جناب امیر مومنین
 می بود که میفرمود ربنا سبب لنا الایه و اولتم بعد ازین در بیج ایشان ذکر مدارج آنها چنین
 میفرماید اولئك یحزون الغر فذبحا صبرا و یلقون فیها تحیه و سلاما خالدا
 فیها حسنت مستقرا و مقاما و حضرت ثلاثه جاب و در مقام صبر ما و راه مواقع
 جبین و خشیت مذکور شد از آنکه مخاطب این مقامات علیه بوده باشند مگر آنکه جناب
 غالب کل غالب علی بن ابیطالب بحال قدرت و اختیار جابا صبر و اصطبار فرموده
 و خیلی برج و الم کشیده اند قوله و یلقون فیها تحیه و سلاما مودی همان سلام مخصوص
 است که در قرآن حضرت انبیا و آل رسول خدا مخصوصا مخاطب این نعمت رب علا
 گردیده و دیگر ازین لطف بهره ور شده است پس این آیه مخصوص بعترت و ذریت
 حم المرسلین است که در حق شان سلام علی آتیا سید است و از جمله نفوس خلافت امیر المومنین
 از رب العالمین قوله نعم است قال نشد عضدک باخیک و انما یصلو الیک ابائنا الایه
 مستر

یعنی فرمود اول نعم شان با موسی کلیم الله زود محکم خواهیم کرد بازوی ترا به برادر تو و بشما
 هر دو را غلبه خواهیم داد بعد از آن نتوانند رسید ایشان بقصد ایند او ہی بسوی شما بیاید
 نشانهای ما این آیه بر طبق طلب حسین و ناصر موسی نازل شده و قتی که کلیم الله از
 قطیان مخالف شده از باری تعالی درخواست که بارون را همراه من بفرست
 که بدو نصرت و تصدیق دعوی من نماید کما قال رب انزلنا من السماء ماء فاجعل
 یقنلون و انخی هارون هو اخصر منی لسانا فارسله معی زه ای صدقوا فی انحاء

ان یکذبون بجواب آن این آیه فرستاد از سیاق این آیه بقوله فارسله معی زه ای صدقوا
 ظاهر و سهوید است که حضرت موسی از خدا تعالی خلیفه خود را حسین بارون براس
 نصرت و تصدیق دعوی خود طلب کرد و ناصر نبی و مصدق نبوت لاجاله منصب خلیفه
 و نائب نبی میداشت چه مرتبه صدیقین تلو بلا فصل مرتبه مرسلین است قال الله تعالی
 خاولتک مع الذین انعم الله علیهم من النبیین و الصدیقین و الشهداء و الصالحین
 الایه و از سوق ترتیب مدارج انبیا و تلو ایشان مدارج صدیقین واضح می شود و این
 مرتبه هم قرین نبیین غیر ائمه راشدین و خلفا مرشدین بدیگر نبیین نمی رسد و از
 همین وجه حیات سقیفه هوس اتحاد این منصب بیل عتیق خود شانرا مصدق نبوت او عاقل
 داخل و الصدیقین الایه بنیامین بجهت نوع او نعم بدرخواست تقرر مصدق و محمد و ناصر
 خودش بجواب موسی وعده شد بازوے او بنصب بارون فرموده پس اینج در انحاء
 وصی نبی من عند الله القوی منصوص است و هو المطلوب و از جمله نصوص نیابت

آیه اذ ارسلنا اليهم اثنتين و

آیه وجعلنا مع اخاه هارون

۹۳۷

سفاح اول در خلافت من الله

ایمه قری و هدایه الورا که من حجة الانبیاء اول نعم مقرر نموده قوله نعم است اذ ارسلنا اليهم اثنتين
فكذبوهما فعزنا بآثالك فقالوا اننا انك منكم من سلون يفتك
ما فرستادیم طرف اهل قریه دو کس را کذب کردند ایشانرا پس تقویت کردیم آنها را بر رسول
سوم پس ایشان با اهل قریه گفتند که ما رسولان عیسی اییم بسوئے شما اتهم مفسرین روایت
کرده اند که اسم رسولان حضرت عیسی که ما مور بهدایت اهل انطاکیه شده بودند چنین است
اول صادق و صدوق رفته بودند و سوم سلوم بوده و بعضی گفته اند آن دو کس یوحنا و
شمعون و سوم یوش بود و اند بهر نوع ~~ه~~ کس فرستاده حضرت عیسی بن مریم اند از انبیا
مبعوثین نیاند که اول نعم خود ایشانرا مقرر نموده و بواسطه پیغمبران روح الهی برای هدایت فرستاد
اگر در نصب امام و خلیفه نام من الله الملك المتعام هر چیزی بوده چه اول نعم تقریر هدایت قری
من عنده فرموده پس هر گاه تفضیل هدایت من عنده نعم ثابت شد فی ذلک نصر
تفاوت خلیفه و امام من عنده و حکم و اذن بدرج فائق لازم آمد و بهو المطلوب و اگر حکم
نصوص خلافت خلفا من عند الله قوله نعم است و جعلنا مع اخاه هارون نیز اینچنین گردانید

باسوسی برادر او هارون را وزیر و این آیه در ایفائے وعده مذکوره کریمه نشد عندک
است و تعیین نیابت من رب العزت لقبول جعلنا واضح و روشن است آنچه حضرت موسی
و طلب مصدق خودش درخواست فرموده بود و بقوله فارسله سی رد الی صدقنی ولو نعم
در آیه نشد عندک وعده کرد و امکان ایفائے سعیت هارون بقدر نیابت و وزارتش
بعض ظاهر این آیه کریمه نظیر آمد و بهر این ~~ه~~ آیات مفید مانع نمید است که

اختلاف من عند اللہ تعالیٰ خاصہ میباشد بحق اوصیاء و خلفاء مرسلین و تشبہ نشود کہ خلافت بمعنی جانشینی بخانہ وزارت است و درین آیہ ذکر وزارت است نہ خلافت میگویم کہ این تعارض در عامہ ناس معتبر است و استدلال ما بطریق سیاق و سباق و نظم قرآن است و ازین وجه توفیق آیات مذکورہ در رفع این اشتباہ بجز ارقام آمد چه طلب مصدق موسی و وعده او نعم کقبول شدہ مصدق فخر صحیح است کہ بر طلب مصدق و معین وعده و ایقاع و وعده میان آمد پس مراد از وزیر مصدق و معین است و در آیہ صدر سبزه گشته کہ صدیق و مصدق منصب خلیفہ است و از جمله نصوص خلافت و محکات امامت ائمہ دین خلفاء خیر المرسلین قوله نعم است و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض میراث عبادی لصالحون یعنی ہر اثنیہ نوشتیم در کتاب زبور بعد از یاد کردن و ذکر نمودن پیغمبر آخر الزمان صلعم کہ زمین میراث خواهد رسید بہ بنندگان شائستہ ما و مراد از صالحون ائمہ طاہرین اند چه بنا بر توفیق لفظ الذکر کہ مراد از ان پیغمبر صلعم نفس قرآن است کما قال اللہ تعالیٰ قد انزلنا اللہ الیک ذکر ان سوکلا بالفظ من بعد شعبرہمین معنی است کہ اولاً حالات ختم المرسلین ذکر فرمودہ و بعد ان ذکر وراثت و خلافت فی الارض عمرت او فرمودہ و ایشان را بخطاب صالحون ستودہ چنانچہ انبیاء علیہم السلام را صالحین خاصہ گفتہ است فی قوله و وهبنا لدا سحاق و یعقوب کلاھدینا و نوحاھدینا من قبل و من ذریتہ داؤد و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و ہارون و کذاک نجی المؤمنین و کتاب حیحی و عیسی و انما کل من الصالحین بالجمع ازین آید کہ ہمستہ مستدرک گردیدہ کہ بعد رسول مقبول وراثت ارض بہ بنندگان صالحین

خواهد رسید و تا فائده اخیری مستنبط از او شده آید و بعد رسالت وراثت جمیع ارض بجهت
 ضمنی مرتبت بوده و اخبار اقصیٰ زمین نیز برین معنی دلالت دارند که آنچه بیانها تا نیا انیکه وراثت
 ارض بندگان غیر صاحبین نخواهد رسید آیه لایزال عهدک للظالمین هم موکد برین معنی است و از اینجا
 واضح و لایح می شود که تسلط غیر صاحبین موجب استحقاق وراثت ارض نیست آنچه تسلط را از شرط
 تامه قرار می دهند بلکه در استحقاق خلافت حق وراثت می باید و در وراثت شرط اقباض
 و تصرف بالفعل منطبق معنی بر شما ضروری نماند چه قبض و تصرف معانی مفاد و وراثت است
 اگر غاصبی یا معاندی و طماعی و طامعی بر آن تصرف شود حق وراثت با او منتقل شدنی نه و بر
 وجهی هم تمامی اثر نمیکند اما از وراثت ارض استحقاق خلافت چنین مستنبط است روسه
 عن ابی جعفر عم قال قال رسول الله صلعم خلق آدم واقطعت الدنيا قطعتة فاما
 لادم فلرسول الله و اما کان لرسول الله فهو الاثم من آل محمد من غیره شایسته انیکه آدم را خلق کرد
 و کل زمین را جاگیر او فرمود پس آنچه بر او بود بر رسول الله منتقل شد و آنچه بر او بود
 بود بجنرات ستمه آل محمد رسید و چنین دیگر احادیث منقولند و حاصل آنجا ان الارض کلها لله
 است کما هی فی الکافی و تملک بعنوان این وراثت بنا بر روایات اهل سنت نیز مختص بخلیفه
 دون الاممه ثابت است آنچه در سنن ابوداؤد مروی است قال صلعم مخاطباً لیهو ان الارض
 لله و رسول الله و این حصر ملکیت ارض بحق نبی مفید قصر است و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری
 استلوا الی السخطانی و در قضیه فذک آورده که ان عثمان قال حین اقطع فذک لسهوان
 ان الذی یختص بالنبی لیکون للخلیفه بعده و قریب تر ازین حدیث ابی بکر است که در سنن
 امام حنبل و کثیر العمال و ریاض النضره و تاریخ طبری و غیره مذکور است بانکه قال ابو بکر

فی امر فذلک انی سمعت رسول الله صلعم ان الله اذا اطعم نبیا طعمه ثم قهضه
 جعلها للذی یقوم مقامه من بعده محصل هر دو حدیث اینک آنچه مال و طعام از نبی بماند
 مال خلیفه و وراثت است و هرگاه طعمه نبی بخلیفه و ولی او می رسد ملک در حق آنست
 پس ارث زمین بدرجه اولی حق خلیفه است اما نقل وراثت و تجوز ارث نبی بمفاد آیة است در حکم
 خداست باید و همین مفید استخلاف است زیرا که این توریث با اختیار حاکم حقیقی و بدست شارع
 حقیقی است و اصحاب ثلاثه مستحقین کرامت و علاقه وار وراثت بوجه عدم نص خلافت
 من عنده تعمیمی باشد چه حصول وراثت با استخلاف مستخلف میشود چگونه می تواند شد که مورث
 وارثی را مقرب بخت و متروک و سب تجوز مردمان بقبر و وارث مصنوعی بآن وارث غیر شرعی
 برسد و جناب میرزا اولی صاحب المومنین گفته فی توفات الله مولاه و جری صاحب المومنین
 پس تعیین وارث ظاهر شد و آنحضرت ختمی نبوت فرموده صاحب المومنین علی ابن ابیطالب رواه التعلیمی و
 صاحب مطالب السؤل محمد بن طلحه الشافعی بسند اسماء بنت عیس آورده قالت لما نزلت
 وان نظاهر علیه فان الله هو مولاه الآیة سمعت رسول الله یقول صاحب المومنین
 علی بن ابی طالب و خبر ابن علی و صیبه و اولاد کما رواه ابن المغازلی فی مناقبه همه دلالت
 میکنند که این ولایت ارض که در ایة کریمه مذکور است از حضرت پیغمبر صلعم بجناب میر رسیده و آن
 مفاد وراثت ارض مؤوی معنی خلافت قلمی است پس این آیه در امر استخلاف من عنده تعمیم
 بر آن خلیفه نبی نص متعمم و برهان محکم ظاهر شد و تدریجا مفسرین در قوله من بعد الذکر اختلاف
 نموده اند که نزد بعضی مراد از ذکر لوح محفوظ است و نزد بعضی تورات و مراد از ارض عنایت

است و نیز بعضی ذکر پیغمبر یا صلعم اند و نیز او اہل سیاق و اصحاب سیاق غیر معنی مستدل
 کہ مذکور شدہ ہمہ نام لوط و صرف عن الظاہر و مخالف القرآن یفسر بمقتضی بعضی باشند
 بلکہ رکاکت اقوال مذکورہ غیر متبر است چہ وارث شدن صالحون بعد از لوط محفوظ
 یا بعد از تورات مجرب است کہ قبل انحطاط لحن وارث این ارض یا وارث ارض حبت بودہ اند
 و حضرت آدم و دیگر انبیاء و درین عالم لایسا یوسف علیہ السلام با وجود تصرف
 ارض از وراثت آن نصیبی نداشتند و سخافت بعدیت و قبلیت لوط محفوظ و عدم وراثت
 ارض حبت براس سابقین از تورات کہ انبیاء و مرسلین ہم بودند خیلی قبیح ترست کہ محتاج بیان
 ہم نیست و حسن کلام بمقتضای مقام در معنی ذکر کہ ختم المرسلین مراد سے باشند پر صریح است
 زیرا کہ بنا بر حدیث جملہ قطعات ارض در وراثت آدم مخصوص شدہ و همچنین بر استحقاق
 این وراثت با نبیاء رسیدہ و از آنجا کہ ختم نبوت بر سالتاب گردید و وراثت معلق بود کہ کدام برسد
 لہذا فرمود کہ بعد ختمی رسالت بہ بندگان شائستہ سنوا بد رسید کہ این عمد مقتضی اخبار بود و فافهم
 و علی الترتیل میگویم کہ امر متدل از قولہ ان اللہ فی ما یخیر لکم لعلکم تتقون آید بر شہا بصیغہ
 مضارع مشعر بزمانہ استقبال است از زمانہ نزول کتاب زبور و درین زمان رسالت و
 خلافت خلفاء ختمی مرتبت بجمہ گونہ شامل ہو کاف لکن ہنا و نحنی نما ند کہ قولہ یرثنا العینوان جملہ
 خبر یہ است متوہم میشود کہ این توریث از جملہ افعال نسبت با و توہم سے باشد چہ علم اولیٰ و تعلم
 در معلومات اثر سے ندار و این مدفع است بچند وجہ اول انکہ لفظ کتابت و الالت میکند
 کہ اولیٰ و تعلم اور را اختیار فرمودہ است چہ کتابت بمعنی الزمانی آید کما قال کتبنا علی بنی اسرائیل

اَنْ فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ وَنَجْمِيَةً تَكْلُمُ نَجْمِ الزَّامِنِ اللهُ تَعَالَى اسْتَقَالَ الْفَرَزِ
 الرَّازِي فِي قَوْلِهِ تَعَمُّدًا كَيْفَ رَتَّبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ السُّلْطَنَةَ الْأُولَى كَيْفَ كَذَّبَ عَلَى أَفْلَانِ
 يَفِيدُ الْأَلْرَامَ وَكَلَّمَ عَلَى أَيْضًا يَفِيدُ الْأَيْجَا وَمَجْمُوعًا مَبَالِغَةً فِي الْأَيْجَا ثَانِي قَوْلُهُ
 وَلَقَدْ جَاءَ تَمَامُ رِسَالِهِم بِالْبَيِّنَاتِ وَقَوْلُهُ تَعَمُّدًا يَا أَهْلَ الْكُتُبِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ لَكُمْ
 عَلَى فَتْرَةِ الْحَقِّ نَجْمٌ خَبِيرٌ خَبَارٌ اسْتَقَالَ كَيْفَ يَفِيدُ بَرَانِ بِأَمْجَرَاتِ تَرَوِ الْإِشْيَانِ آمَدُ نَدْوِ نَزْوَاهِلِ كِتَابِ رَسُولِ
 مَصْلَعِمْ آمَدُ الْحَقِّ مَثَلٌ يَشُوْدُ كَ فَرَسَاتٍ وَكَانَ خَدَايَ تَعَمُّدًا نَبُوْدُهُ بَاشْتَدَّ حَالًا لَنْكَرَ تَقْسِيْرِهِ وَتَوْفِيْقِهِ وَبِغَيْرِ آيَاتِ
 كَثِيْرَةٍ أَيْنَ تَوْهِيْمٍ مَسْدُوعٍ وَمَرْتَفَعٍ اسْتَقَالَ آيَاتِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ سُلْطَنًا وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رَسُولًا
 يَسْبُحُ بِحُشْيَانِ آيَةٍ رِيْضًا تَوْفِيْقٍ آيَاتِ الْأَرْضِ لِقَوْلِهِمْ يَا مَنْ يَتَّبَعُونَ عِبَادَةَ هِمَّ مَعْنَى اسْتَقَالَ مَكْرًا لَنْكَرَ
 دَرِيْمًا نَحْنُ تَقْسِيْرِهِ مِنْ عِبَادَةِ يَقُولُ تَعَمُّدًا وَبِغَيْرِ آيَاتِ الصَّالِحِينَ فَرَسُوْدُهُ اسْتَقَالَ تَكْثِيْرًا تَادِيْلٍ بِأَنْقَدَرٍ رَسِيْدِهِ
 اسْتَقَالَ كَيْفَ بَدَأَ تَقْسِيْرِهِ وَتَوْفِيْقِهِ وَبِغَيْرِ آيَاتِ وَسَدْرُ آيَاتِ مِنْ تَسْبِيْلِ نَفْسِهِ تَادِيْلٍ رَافِعُضٍ نَصِيْحٍ حَادِثِهِ
 سَتِيْعٍ بَرِيْمِي وَارْتَدَّ خِيَانِيَّةً صَاحِبِيْلٍ لِمَرَامٍ وَتَقْسِيْرِهِ آيَةٍ لِأَنْبِيَالِ عَمْدِي الْبَطَالِيْنِ تَقْتُلُ كَرْدُ قَالِ
 الشُّوْكَانِي فِي تَعَمُّدِهِ وَكَلَامِهِ لَنْكَرَ لَاجِدًا وَكَلَامُهُ هَذَا فَالْأُولَى أَنْ يَقَالَ أَنْ هَذَا
 الْخَبْرُ فِي مَعْنَى الْأَمْرِ لِعِبَادَةِ أَنْ يُولُوا أَمْوَالَهُمْ الشَّرْحُ عَظِيمٌ لَنْكَرَ وَتَادِيْلٍ - وَأَرْجُو أَنْ نَعْرِضَ نَصُوحًا خَلَا
 نَوَابَانَ أَنْبِيَارٍ وَنَقْبَارٍ مَوْسَى كَلِمَةُ تَعَمُّدًا اسْتَقَالَ وَنَزِيدَانَ مَنْ عَلَى الَّذِينَ اسْتَضَعَفُوا فِي
 الْأَرْضِ وَنَجْمِيَةً أَمْ لَوَارِثِينَ وَنَكْنُ لَمْ فِي الْأَرْضِ يَعْزِيْ خَوَابِيْمٍ مَا أَنْكَرْتِ
 كَذَرِيْمٍ بَرَانًا لَنْكَرَ ضَعِيْفًا وَبِحَارِهِ شَدْنَدُ دَرَزِيْمِينَ وَالِيشَانِ زَايِيْمِيْنَ أَيْ بَانِ سَازِيْمٍ دَرَامِدِيْنَ وَبِحَارِهِ
 وَخَوَابِنِ دَكَانِ لَطْرَفِ خَيْرٍ وَصَلَحِ وَالِيشَانِ رَاوَارْتَانِ كَرْدَانِيْمٍ وَنَكْنُ وَهِيْمِ الْإِشْيَانِ زَادَرِزِيْمِينَ لَسِرِ

جعل امامت من عند اللہ و توریت ارض حکم ان الارض لله یودئہا من یشاء من
عبادہ بتوفیق آیہ بر شہا عبادی الصالحین بمطوق کلام مفید مرام است انوہ مجلی
علیہ الرحمۃ امین آیہ را در حیوۃ القلوب بحق ائمتہ طاہرین افادہ فرمودہ و علامہ مختصر و تفسیر کشف گفته
ای لیستضعفہم فرعون و نحن نزیلہ ان من علیہم و قال بعدہ فی سنی ائمتہ مقیدین فی الدین و
الذنیاطا الناس اعقابہم و عن ابن عباس قادی یقتد بہم فی الخیر عن مجاہد عاۃ الخیر
و این ہمہ مفید ما نحن فیہ است تا آنکہ صاحب تحفہ باہمہ انکار از نص خلافت در عقیدہ چهارم
این آیہ را بحال گریز و گراہین افادہ میفرماید و اما نقل پس از ان صحبت کہ حق تعالی جابجا در حق
بعضی فرق از نبی آدم مثل نبی اسرائیل و غیر ایشان میفرماید **و جعلناہم ائمتہ و نزیلناہم من السماء ان**
قال نجعلہم ائمتہ و نجعلہم الوارثین و جعلکم ملوکا و ائمتکم ما لم یوت احدًا من العالمین
و میگوید کہ در بیج یکے از ائمتہ و ملوک و خلفا ان فتیہ بانص نبود بلکہ اہل محل و القدر ان فتیہ
بجمل و تدبیر خود شخصے را بریاست مقررے کردن یا شوکت و غلبہ سلسلے شدانتی کما نقلہ
سابقا عتہ بامی حال این آیہ استدلالہ نزول و مخالف و سلف و خلف و نشان ائمتہ و خلفا و وارثہ شدہ است
نہ در حق ملوک کہ صاحب تحفہ براسے ایشان جعلکم ملوکا آورده و در صدر این مفتاح توجیہ قولہ
جعلکم و نجعلہم مفصلا بخیر رقم آورده ام و در اینجا اعادہ بنیادہ سے بنیم اما تجاہل صاحب تحفہ کہ
در بیج یکے از ائمتہ نص نبود بعد تحریر اینچنین آیہ مقصودہ با ضرری سے رساند چہ ما نحن منہ
درین مقام ہمین قدر است کہ استخلاف ائمتہ و خلفا من عند اللہ میباشد و تعیین امام معین و خلیفہ
شخص ثابت نمودن در اینجا مقصودی ندارم و آیات مذکورہ بوجہ عموم افادہ استخلاف

من عنده تعمی بنطوق کلام دارد اما ثبوت استخلاف بالنص بحق تفسیر و صی و خلیفه از جانب انبیاء و تخلصین در مفتاح دوم انشاء الله تعالی مفصلاً خواهیم آورد و در بی مقام میگویم که درین آیه اتفاقاً در استخلاف بوجه اطلاق است که اول تعام امام و خلیفه خواهد ساخت و در آیات کثیره مذکوره سابقه نص خلافت هارون و صدوق و صدوق و سلوم و نقیبا بنی اسرائیل بسین و سببین شده است بحال عذر عدم نص بکار نمی خورد و الله ولی الحق و لو کره المکرهون و از جمله خصوصیت خلافت خلفاء و امامت امم دین الله قول الله است و جلنا منهم ائمة یهدون بامرنا لما صبروا و کافوا بایاننا یوقنون یعنی گردانیدیم از بنی اسرائیل پیشوا مان است که بدست ما نماند بحکم ما در وقتیکه صبر کردند بر شدائد قوم و نشانی های ما را ایقان کنندگان هستند و این آیه در استخلاف من عنده تعام بقوله و جلنا منهم ائمة یعنی از ایشان را ائمه نمودیم و بقوله بامرنا که موکد و شدید نصیب ائمه من عند الله است نص قاطع و حجت ساطع است و اول تعام جام و دیگر میفرماید و كذلك جعلناکم امة وسطا لئکونوا شهداء علی الناس و یکون الرسول علیکم شهیداً یعنی همچنین گردانیدیم شما را گروهی با عدل و خیر و برگزیده شده تا باشید گواهان برای انبیاء بر مردمان و باشد رسول ما بر راستی شما گواه معادل و مرکزی درین آیه وافی بدایه بقوله و كذلك تلویح یلیح است بکنایه مفاد اینکه اول تعام شأنه چنانکه در بنی اسرائیل ائمه هدایه گردانیده همچنین ازال محمد صلعم ائمه وسط گردانیده که تا باشند گواهان عدول و تحقیق نماند که مراد از ائمه وسط ائمه عادلین و خلفاء معصومین باشد چه وسط هر شی معادل سے باشد پس وسط عدل است و عامه امت ازین وسط بیرون است و عدالت در شهادت شرط است هر گاه که شهادت

قرارداد و ضمن آن عدالت هم مستنبط می شود لهذا شهداء عدول ظاهر شدند و تفسیر این مفهوم در آیه **وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٍ يَدْعُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ** است که عدالت از دهر است بدایة ظاهر است و در اینجا این گروه را است وسط بهمان معنی عدالت افاده میفرماید و مراد از وسط خیر است بتوفیق آیه او **سَلَّمَ الْمَافِلَ لَكُمْ** چه معنی او **سَلَّمَ خَيْرَ الْإِشَانِ** است و او **سَلَّمَ الْعَرَبِيَّ خَيْرَ الْعَرَبِ** مشهور است و جمع است جماعت خیار و عدول با وجود فقدان اوصاف عدل و خیر در کل افراد است نمی تواند شد پس باید دانست که این است محمول و واسطه بین الناس و الرسول است و غیر خلیفه مابین این هر دو براسه احدی واسطه بودن نمی سر وزیر که رسول الله بر توطین شهید است همچنین است و سطر بر جمع شهداء استند و امر شهادت بقوله **لَعَمْرُؤِ** استی که شهادة من الله منصب حلیل و فضیل است که غیر انبیاء و اوصیاء را از امت نمی رسد او **لَعَمْرُؤِ** از اوصاف محموده خود مختار فرموده است بقوله **وَكُنِيَ بِاللَّهِ شَهِيدًا** و بحق آنحضرت حتی نبوت فرموده **وَجُنَا بَكِ عَلِيٍّ هُوَ لَا شَهِيدًا** و مؤید ما نحن فيه قوله **لَعَمْرُؤِ** است **وَقُلْ أَعْمَلُوا صِيْرَةً لِّمَنْ لَمْ يَكُنْ** **وَصَوِّرُوا لِمَنْ لَمْ يَكُنْ** این امتیاز بحق شهداء است و تصدق فرمودن ایشان بآن و صفتیکه بذات احدی و حضرت نبوی اختصاص داشت **عَلَيْهِ** منصب ریاست عامه و امامت حق من عند الله است که او **لَعَمْرُؤِ** این گروه و سطر را شاید عمل افراد ناس قرار داده است و هو المطلوب و از جمله صفات خلافت و نیابت است **أَمَّا الرَّحْمَنُ** حلقه قرآن من الله المثلان قوله **لَعَمْرُؤِ** است **قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ** **اللَّهِ نُورٌ** کتاب مبین یعنی تحقیق آمد بشما از ترو خداوند جل و علا نائب رسول صلعم و قرآن مجید و حدیث نقلین باتباع سیاق قرآن آیه کریمه وارد شده است اما مفسرین را و صدق

نور و کتاب اختلاف است میگویند که نور پیغمبر صلعم اندو تر و بعضی کتاب است و بنا بر بعضی روایت کتاب را لوع محفوظا و عامیضا میگویند میگویم که نور مذکور در کتاب مجید همراه ذکر سفیر و هم بیعت ذکر کتاب الله اکبر و ارواست که از ان تمیز نور از مصداق کتاب و رسالت تمام بوج احسن حاصل می شود چنانچه فرموده است فذ جاءکم رسولنا بینکم کثیرا مما کنتم تخفون من الکتاب یعفو عن کثیر درین آیه ذکر بعثت و محی رسول است و بعد ازین همین آیت مستدل است که ازین نظم و ترتیب کلام ظاهری می شود که مراد از نور نور ولایت و امامت است نه نور رسالت و مراد از کتاب سبین قرآن است نه لوع محفوظ که محبت تعلق از ان ندارد و قال الله تعالی قد جاءکم برهان من ربکم و انزلنا الیکم نورا مبینا و قال فامنوا بالله قدسوا لیسوا النور الذی انزلنا کما یاتی در اول برهان رسول نیز در میان است و در ثانی بمنطوق کلام ذکر رسول مذکور است و هر دو جا تجلی بین نور بعد ذکر رسول غفور مزبور است و در آیه استدلال ذکر نور بیعت ذکر قرآن مسطور است پس مخالفت نور مذکور از ذکر رسول ذوالجلال و کتاب نیز مستعال بجهت گونه ظاهری و باهر است و اطلاق نور بر ذات علی مرتضی بوجه عینیت و اتحاد نور رسالت مآب است که قبل از وجود کائنات پیدا شده اگر نور بیعت ذکر نبی مصلعم مذکور نمی شد مراد از ان ذات با برکات خواجیه موجودات مفهوم می شد و این بیعت در ذکر محبت می سن عند الله اشارت کافی است که این نور ضلیقه رسول و تالی او است که او نعم فرستاده و همین مطلوب است و از جمله نصوص خلافت و محکامات امامت است انما المرء من و اوصیای رسول منسان قوله نعم است و قل رب ادخلنی مدخل صدق و اخرجنی

مخرج صدق واجعل لى من لدنك سلطانا نصیر یعنی بگو ای پیغمبر یارب داخل کن
 مرا جاسے داخل شدن صدق و خارج کن مرا جاسے خارج شدن صدق و بگردان خاص برای
 من از نزد خود و الی بسیار حضرت دهنده و این آیه در خطاب مختص یہ نبی ما صلعم نازل شد کہ
 بطلب از من و بگو واجعل لى الخ و طلب آنحضرت والی نصیر را کہ در تاسیس بنابر دین خدا و اعلیٰ
 کلمۃ اللہ العلیا حضرت بسیار فرماید و در دعوت اسلام و اقامت قرآن و احیاء ایمان آیت
 کفر جدید بلیغ نماید چنانکہ از صیغہ نصیر مبالغہ در حضرت ظاہر من شود و تنبیہ فرماید کہ انوالی
 مطلوب و نصیر مقصود و جانشین حضرت داعی اسلام است کما قال موسیٰ فارسلہ معی ذی
 یصدق بالکلمۃ یعنی آنحضرت طلب ناصر و صدق فرمودہ و ہوا المطلوب چہ اگر رخصت و بدست مان
 بودی و تقریر و تعیین اول بعد طالب مہمود و مہود داعی اسلام طلب نمود و بلکہ حق تعالی ہدایت
 بطلب آنوالی تمیز فرمود و حال حضرت علی مرتضیٰ و ہم اصحاب ثلاثہ معلوم است آنچه در راہ خدا
 کوشش فرمودہ اند قال اللہ تعالیٰ و تبارک فی علی علیہ السلام من یشکر نفسه اتباعہ لمرضات
 اللہ و ہر کہ صنام نمودنش نازل فرمودہ جاء الحق و زهق الباطل ان الباطل کان ہوا قال
 فی الاصحاب الفارین و لقد صدق علیہم ابلین غنۃ فاتبعوہ و قال ان الذین یشکرونک
 انما یشکرون اللہ فوق ایدیہم فمن نکث فانتہا نکث علی نفسه و ہر گاہ کہ توالی نکث از یوم خمیر بعد
 بیعت رضوان تا جنگ خنین از ایشان بظہور آمد پس حضرت شان درخواست کما اشارت فرمود
 حنین اذ اعجبکم کرم فلم تنعن عنکم شیئا و ضاقت علیکم الارض بما رحبت ثم ولیم مدینہ
 را آنچہ گفتہ اند کہ مراد از سلطانا نصیر اجمت بنیہ است غیر مربوط است چہ آنحضرت بنفس نصیر

حجت الله بوده بخشش امین از کل حجم پینه است و معجزات آنحضرت صلعم در حج قویه و برابین
 سویه کم بود که پیش از آن آنچه متصور نیست خواسته بلکه بکم قادر مطلق طلب داشته مگر آنکه
 در زمان تعدی قریش و شورش کفر ایشان احتیاج سرکوبی افتاد و بوجه انکار و تحجید بسیار کار از معجزات
 نئے کشاد ضرورت همصام بمیان آمد صاحب سووة القرنی در سووة دهم از ابن عباس آورد
 قال قال رسول الله صلعم ان الله فتح هذا الدين بعلي فاذا اهلك علي اهلك الدين
 ولا يصلي الا المهدى بعد و از حسن بصری روایت کرده استوی الدین بعیت علی و

در توفیق معنی والی و نصیر آیه وافی هدایت و اجمل لنا من لدنک و لیا واجل لنا من لدنک بصیراً
 است که مستضعفین اهل اسلام که سبب شداید و ظلم شکرین قریش استعداعه ولی و نصیر مظلومان
 کردند خداوند تعالی بنابر استجابت از پیغمبر صلعم فرمود درین آیه که قل تبء خطی الی ان قال
 واجل الی الا و این طلب مطابق بعثت است از استعداعه کلیم الله لما قال واجل الی و زی
 من اهل هارود را خا شد د ب صها از دی می باشد و آنحضرت ختمی منزلت در
 حق شاه ولایت فی غیر موضع ولی د والی فرموده است سید بهدانی در سووة نهم از کتاب
 سووة القبری بسند ابن عمر آورده قال كنا نصلی مع النبی فالتفت صلعم الینا فقال یا ایها
 الناس هذا لیکم بعد فی الدنیا و الاخرة فاحفظوا عنی علیاً و هذا کافلتنا قال الله
 تعالی و ربک یخلق ما یشاء و ینشاء ما کان لهما الخیر سبحان الله عما یشرون

قد تم المفتاح الأول و یلوه المفتاح الثانی انشر

و خلافت و امامت من عند النبیین سے نمای صاحب موافق و ترمز میر آدم و صاحب تہجد و عقیدہ
 سوم از این تم اجتناب و تہ فتاب علیہم اجماعاً عقیدہ نبوت گفته اند و استدلال با ازین اجتناب
 محض نیابت انبیاء است نہ نبوت من عند اللہ مگر آنکہ نیابت مطلقاً از سیاق ظاهر و اظہر و
 فصل حلی و اہر من عند اللہ ازین آیات کریمہ مذکورہ ثابت میشود کہ محل انکار و اسبت ادبائی
 نامندہ و برین کتب سیر و اخبار الشریعہ رضی و مستقر نیست کہ انبیاء علیہم السلام باہر آئی خلفاء خود
 شان بنظر بقا سجت بفرماے لہ الا لیکون للناس علی اللہ حجة بعد موتہ و بصورت ہدایت است
 بنظر دین و ملت و نفاذ احکام شریعت مقرر ساختہ اند اول السلیح حضرت آدم صلی اللہ علیہ و آلہ
 و انبیاء اولی العزم حضرت نوح و ابراہیم خلیل و موسی کلیم اللہ و عیسی روح القدس نبی مامیر المصطفی
 صلعم اند و انانکہ مامور بجاوشدند حضرت ابراہیم و موسی و حضرت داؤد و صاحب مقام محمود
 بہتند بہ ایشان و جملہ مہر لایع طریقہ امتحانات را از اہم مقامات دین دیدہ فرود گذاشت فرمودہ
 تجل از وفات وصی خود شان مقرر و تعیین نمودہ اند چنانچہ وصی ابوالبشر اولی حضرت یونس
 پسر اول بابا مرآئی مقرر کرد کہما ہونی حیوۃ الحیوان فی نوحہ عزابان آدم علیہ السلام صحیح
 لای مکن و جعل ہا بنیل صیاعل اولادہ فقتل قابیل ہابیل القصد و بعد قالش حضرت
 آدم شیت پسر دیگر خود را و شیت پسر خود انوش را و بر روایت صحیح شبان را کہ پسر زاوہ حور را است
 و قوم از جنت فرستادہ حضرت آدم اورا با پسر خود شیت تزویج فرمودہ و پو خلیفہ خود شان
 براسے ہدایت مردمان فرمودند و بہ حبیب السیر مذکور است کہ انوش قبیلان پسر خود را و حبیب
 و مہلائیل پسر خود را و وی بر پسر خود را بلعمر آئی وصی و جانشین نمودند و چہنیں حضرت

اسماء و انبیاء و مرآتین

اوریں متوشلخ را و اولک پسر خود را خلیفہ خود ہا کر و ند و این ملک پدر نوح عم است و حضرت
 نوح پسر خود سام را و سام ارغشتد پسر خود را خلیفہ خود ہا ساختند و علوم انبیا را بخلفاء تفویض کردند
 و حضرت ابراہیم خلیل اللہ علیہ السلام امامت را در ذریت خود استدا عا نموده کما مضی و سجی
 بیانہ انفا و اوسجانہ بحکم آیہ و وہبنا لہ اسمحاق و یعقوب الی ان قال و من ذریرہ اؤد
 و سلیمان و ایوب و یوسف و موسی و ہارون الی ان قال و من ہا انہم
 ذریتہم و اخوانہم و اجتبیناہم و ہدیناہم الی صراط مستقیم الی ان قال اولئک الذین
 انیناہم الکتب و الحکم و النبوة الایہ و حکم آیہ انما اولئک اللہ و حکم عنہ علم الکتاب و ہا ان مختصان
 فی حق علی و اولادہ الطاہرین ذریت ابراہیم خلیل را انبیا و اوصیا و لقباء بمقتضی الطاقہ و والی
 امامت گردانید چنانچہ حضرت موسی باستدغاسے وزارت و وصایت حضرت ہارون را نائب
 خود فرمود چونکہ حضرت ہارون پیشتر از کلیم اللہ وفات یافت آنجناب شہل آدم صفی اللہ باقتضائے
 ضرورت اختلاف منصب وصایت و علم نبوت بحضرت یوشع ارزانی گرد صاحب منصبی گردید
 وفات حضرت موسی عمران آورده و در بعضی از تفاسیر سطور است کہ چون بموسی صہ معلوم شد
 کہ وقت رحلت است مجلس عظیم ساخته و حضور اکبر و اشرف بنی اسرائیل یوشع را وصی گردانید
 و شرط وصیت بجا آورد انحصاری فاحفظ و ثعلبی کہ اول المفسرین اہلسنت است و قصص الانبیا را
 نقل فرمودہ است قالت العلماء باخبار الماضین لما حضرت اوفاء یوشع استخلف علی
 بنی اسرائیل کاتب یوفنا ختن موسی کلیم اللہ الی ان قال فاحسن الخلافۃ
 حتی قبضہ اللہ عزوجل و استخلف علی بنی اسرائیل یوساقوس اللہ